

Begrotingen Financiën en Nationale Schuld 2026

Begrotingen Financiën en Nationale Schuld 2026

Aan de orde is de behandeling van:

- **het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IXB) en de begrotingsstaat van Nationale Schuld (IXA) voor het jaar 2026 (36800-IX).**

De **voorzitter**:

Ik heropen de vergadering. Aan de orde is de eerste termijn van de behandeling van het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IXB) en de begrotingsstaat van Nationale Schuld (IXA) voor het jaar 2026 (36800-IX). Ik heet de minister van Financiën en de staatssecretaris van Financiën weer van harte welkom in de Eerste Kamer. Ik open de beraadslaging en ik geef het woord aan de heer Van Rooijen van de fractie van 50PLUS.

De beraadslaging wordt geopend.

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

Voorzitter. We spreken vandaag over de begroting van dit jaar, het lopende jaar dus. Dat is bijzonder, niet alleen omdat de begroting al ruim vier maanden actief is, maar ook omdat de Eerste Kamer vanwege tijdsgebrek vrijwel nooit toekomt aan een fatsoenlijk debat over de rijksbegroting. De stukken worden er hier bij wijze van spreken onder de kerstboom doorgehamerd. Dat is niet verstandig. Ervan uitgaande dat de Tweede Kamer het accent legt op de politieke kant van het beleid, kan de Eerste Kamer waarde toevoegen door het accent te leggen op de kwaliteit van de rijksbegroting. Dat is geen overbodige luxe in een land met zo'n zware overheid als ons land. Rule of law is een prachtig beginsel voor een democratie, maar dan moet die wetgeving in elk opzicht zorgvuldig zijn. In Nederland zit daar sleet op. Ik zal niet ingaan op de vele voorbeelden, maar kijk alleen al naar de mate van ontevredenheid in het land, het lage vertrouwen in de overheid en het komen en gaan van steeds meer partijen die surfen op boosheid en gemopper. Met al het rekentuig dat u tegenwoordig ten dienste staat, moet het mogelijk zijn om de rijksbegroting in te dienen in mei en Prinsjesdag daar ook naartoe te verplaatsen. Dan heeft de Staten-Generaal namelijk in zijn geheel ruim de tijd om het budgetrecht in elk opzicht waardevol toe te passen en kan ook de Eerste Kamer haar waarde aan ons wetgevend proces bewijzen en toevoegen. Ik vraag de minister van Financiën om te reageren op mijn voorstel om Prinsjesdag naar mei te verplaatsen. Is dat naar zijn oordeel mogelijk en met hij de meerwaarde ervan in? Ik overweeg, gehoord zijn antwoord, daarover een motie in te dienen.

Voorzitter. Slagvaardigheid en een nog steeds onstuimige groei van het aantal rijksambtenaren zitten elkaar niet alleen in de weg, maar maken de overheid ook steeds duurder. Dat baart mijn fractie zorgen. Deelt de minister die zorgen en wat gaat hij daaraan doen?

Ik kom als vanzelf op de alsmaar stijgende lasten in ons land. We zien het aan de prijzen voor benzine en diesel.

Transport is een kostenpost voor de handel. Hoe zwaar is in ons land eigenlijk de aandacht voor de bewaking van onze concurrentiepositie? Welke stappen onderneemt de minister van Financiën om die concurrentiepositie te beschermen?

Als de minister en zijn staatssecretaris sowieso de vriend van de belastingbetaler willen zijn, dan is er heel veel werk aan de winkel. Zullen we het eens langslopen? Voorop zou ik de mentale instelling van het politieke bestuur in ons land willen zetten. Het lijkt erop dat bij het opstellen van welke begroting dan ook de burgers en het bedrijfsleven de sluitpost zijn. De uitgaven zijn nou eenmaal de uitkomsten en dus gaat de discussie alleen over de vraag wie wat betaalt.

Voorzitter. Hoe staat de economie er eigenlijk voor aan het einde van dit jaar en nu? Kloppen de verwachtingen van Prinsjesdag nog een klein beetje? Kan de minister zijn meest recente inzichten met ons delen? Zelfs de beurs weet er geen peil meer op te trekken. De koersen springen alle kanten uit en we lezen te vaak het woord "stagflatie". Hoe ziet de minister dat? De vrees is dat centrale banken, waaronder de ECB, te laat gaan ingrijpen omwille van economische groei, maar dan toch inflatie oogsten bij een krimpende economie. Andersom kan het ook gebeuren, namelijk dat we zomaar ineens met een hyperinflatie zitten. Een paar jaar geleden was de inflatie nog ruim 10%. Ik hoor graag de inzichten van de minister en ik hoor graag hoe hij denkt zowel stagflatie als hyperinflatie te voorkomen.

Voorzitter. Naast de internationale onrust is er nog een andere bron van onrust. Die zit in ons eigen land. Ik heb het over de pensioenen. Het gaat over de wetgeving, namelijk de Wtp. Ik noem die overigens al een tijdje de "wet tegenvallend pensioen". Het gaat ook over het beleggingsbeleid van pensioenfondsen. We hebben de laatste anderhalf jaar internationaal prachtige resultaten kunnen zien voor menig belegger. De S&P 500 steeg vorig jaar met 16% en de AEX met 8%, maar de Nederlandse pensioenfondsen verloren vorig jaar maar liefst 54 miljard aan vermogen. Dat betekent een negatief rendement van 3,2%. Over de laatste vijf jaar verloren de pensioenfondsen zelfs nog meer, namelijk 64 miljard. In vijf jaar tijd was er dus geen enkel rendement en alleen maar verlies op verlies op verlies. Dat is in feite het grootste naoorlogse financiële drama in ons land dat compleet doodgezwegen wordt.

Op verzoek van de fractie van 50PLUS in de Tweede Kamer gaat het kabinet een onderzoek doen naar de beleggingsresultaten van de pensioenfondsen vanaf 2020. De ellende begon bij het eertijds onzalige idee van het kabinet om de pensioenverplichting op marktrente te gaan waarderen: de fameuze en door ons vermaledijde rekenrente. Daardoor zijn de pensioenfondsen op grote schaal de rente gaan afdekken. Dat wil zeggen dat ze rentederivaten zijn gaan kopen, en dat ook nog op het toppunt van de markt. Honderden miljoenen zijn weggespoeld; over slechte timing gesproken! Uit angst dat hun dekkingsgraad onder de 100% zou uitkomen bij het invaren zijn pensioenfondsen de afgelopen jaren op nog grotere schaal de rente gaan afdekken. Tientallen miljarden euro's zijn in feite op de koop toe genomen om er maar voor te zorgen dat de dekkingsgraad niet zou dalen tot onder die 100%. De factuur voor die angst op basis van ondeskundigheid gaat naar de gepensioneerden, die ernstig gedupeerd worden. Immers,

de hogere dekkingsgraden van nu dienen in de toekomst betaald te worden.

Voorzitter. Het is toch wel heel bizar dat de kersverse minister van Sociale Zaken, Vijlbrief ...

De voorzitter:

U heeft een interruptie van mevrouw Moonen, op het vorige punt, neem ik aan.

Mevrouw Moonen (D66):

Ik heb een vraag aan de heer Van Rooijen. Hij heeft het over de vermogens, maar hij spreekt niet over de herstelindexaties, die juist de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden, waar de gepensioneerden zeer verheugd over zijn nadat er jarenlang niet geïndexeerd was. Bij de overgang naar het nieuwe stelsel zijn die indexaties juist weer mogelijk geworden en ook daadwerkelijk uitgevoerd. Er is grote dank bij de gepensioneerden dat die inhaalindexaties hebben plaatsgevonden. Ik hoor de heer Van Rooijen daar niet over. Kan hij daarop ook reageren, om het beeld wat completer te maken?

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Ik ga u geen wedervraag stellen, maar u heeft vast weleens gehoord van de term "sigaar uit eigen doos". Als er eerst 30% indexatie niet gegeven wordt door die rekenrente, dan is het vanwege de soepelere regels mogelijk om bij het invaren de buffers die in het verleden niet zijn uitgekeerd alsnog als een sigaar uit eigen doos uit te keren. Overigens, als die pot nu leeg is, betekent dit dat als er niets met rendement wordt gedaan in het nieuwe stelsel, er geen ruimte is voor indexatie. Wij rekenen zelfs met vrij grote kortingen omdat die beloofde rendementen er niet zullen komen en er geen buffers meer zijn.

De heer Kroon (BBB):

Ik ben zoals gebruikelijk weer onder de indruk van uw huiswerk, meneer Van Rooijen. U refereerde aan de verliezen in de pensioenfondsen die ontstaan zijn door het afdekken van die rente, maar u noemde daar geen bedragen bij. Heeft u ook een inschatting van hoe groot het verlies is geweest dat de afgelopen vijftien jaar door pensioenfondsen gerealiseerd is door het afdekken van die rente?

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Ja, die grote verliezen die ik u noemde, waren een totaal. Er zijn natuurlijk rendementen gemaakt, maar de verliezen op obligaties en rentederivaten waren natuurlijk veel groter. Het saldo van 50, 60 miljard betekent dat de verliezen op de obligaties en rentederivaten nog veel groter zijn, want op aandelen werd nog wel enig rendement gemaakt. Ik herinner me, maar ik heb het niet paraat, dat een tijdje geleden in antwoord op vragen die wij hadden gesteld, de verliezen op de obligaties en met name op de rentederivaten zijn gegeven. Daar is aanvankelijk, toen de rente daalde, uiteraard winst op gemaakt. Toen die rente ging oplopen, werden daar grote verliezen op gemaakt. Die grafieken zijn bekend, maar ik heb ze even niet paraat. Dank voor deze vraag, want die is heel helder.

De heer Kroon (BBB):

Nog een vervolgvraag. Als die verliezen niet gemaakt waren — ik weet het; het is een alsvraag — wat zou dat dan betekend hebben voor de dekkingsgraad vóór het invaren in het nieuwe systeem?

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Het simpelste antwoord is dit. Je moet altijd voorzichtig zijn met over jezelf beginnen. Ik heb in 2017 in de Tweede Kamer een initiatiefwetsontwerp ingediend voor een vaste rekenrente van 2%. Als dat wetsontwerp toen was aanvaard, dan zou de dekkingsgraad, die toen onder de 100 lag, in de gevarenzone dus, met bijna 30% gestegen zijn en zo gebleven zijn. Dan was ook het renterisico er niet meer, want er was een vaste rekenrente. Dan had je dus niet wat De Nederlandsche Bank absoluut eiste van de fondsen; dan had je niet meer obligaties hoeven kopen en je had het renterisico niet hoeven afdekken met derivaten. Dan hadden we in een veel zonnigere wereld geleefd. Ik spreek niet voor niets over "het grootste financiële drama van na de oorlog". Dat zal de komende jaren gaan blijken. De Groningers hebben gelijk, zei Vijlbrief in een boek. Ik sluit niet uit dat ik ook ooit een boek schrijf waarin het woord "gelijk" ook voorkomt, als u begrijpt wat ik bedoel.

De voorzitter:

U vervolgt uw betoog.

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Ja, voorzitter. Ik moet even kijken waar ik gebleven was.

Voorzitter. Het is toch heel bizar dat de kersverse minister van Sociale Zaken, Vijlbrief, vasthoudt aan het niet openbaar maken van het advies van de landsadvocaat met betrekking tot de nieuwe pensioenwetgeving. Het gaat, zegt hij, om het belang van de Staat. En het belang van de miljoenen pensioengerechtigden en deelnemers dan? Als er straks processen worden gevoerd, kan de overheid zich niet beroepen op een geheim advies lijkt mij. Dat zal dan toch openbaar moeten worden. Waarom dan toch dat starre en botte nee ten opzichte van de gepensioneerden en deelnemers?

In het debat over de regeringsverklaring wees de fractie van 50PLUS erop dat een derde van de pensioenuitkeringen naar de inkomstenbelasting gaat. Betere beleggingsresultaten in de toekomst leiden tot hogere belastingopbrengsten in de toekomst. Dan is verhoging van de AOW-leeftijd ook niet nodig, zei ik toen. De fiscale omkeerregel is een fantastische regel voor de minister en ook voor de staatssecretaris van Financiën. Die leidt tot een steeds hogere belastingclaim. Kan de minister de laatste schatting geven van de omvang van de belastingclaim op toekomstige pensioenen? Dat was recent al 500 miljard, dacht ik.

Voorzitter. Er is ook onrust over ons belastingstelsel, niet alleen over de pensioenen. Dat is voor ons, 50PLUS, niet nieuw, want wij wijzen al heel lang op de onrust door het uitblijven van een grootse belastinghervorming. Een goedwerkend belastingstelsel is voor elk land van levensbelang. Elk belastingstelsel moet worden beoordeeld in een internationale context in het kader van behoud en versterking van het concurrentievermogen, het investeringsklimaat en innovatie. Ik hoef maar te wijzen op het rapport-

Wennink. De beoordeling geldt mutatis mutandis natuurlijk ook voor de mogelijke herverdelingsaspecten via belastingen. De fractie van 50PLUS vindt dat de financieringstekort-norm het belastingstelsel te afhankelijk maakt van de omvang van het tekort. Voor alle duidelijkheid: als het tekort knelt, moet er fors bezuinigd worden en niet aan de fiscale noodrem getrokken worden. Vindt de minister dat ook?

Mijn fractie prijst het kabinet ervoor dat het met een omvangrijk bezuinigingspakket is gekomen. Dat vergt politieke moed en die moed zie ik ook bij deze minister van Financiën. Kan de minister reflecteren op onze opvatting over de rol van belastingheffing? Hoe ziet hij zelf die rol?

Recent kwam het Centraal Planbureau met een studie over het belastingstelsel, het zoveelste rapport waarin wordt aangegeven dat er echt iets met ons belastingstelsel moet gebeuren. In december '25 heeft de Eerste Kamer de motie-Van Rooijen aangenomen over het instellen van een onafhankelijke adviescommissie over de hervorming van het belastingstelsel. In het debat met de minister-president een maand geleden over de regeringsverklaring heb ik wederom gepleit voor de instelling van zo'n commissie, niet met de vraag of, maar wanneer de motie wordt uitgevoerd. De minister-president wees het verzoek in feite af. Er komt in september, in het najaar, een brief over het rapport van het kabinet.

Voorzitter. Mijn fractie is buitengewoon teleurgesteld dat het kabinet de motie niet wil uitvoeren. Mijn vraag aan de minister is: wil het kabinet dat alsnog doen en, zo nee, waarom niet? Graag een reactie. Kabinetten zijn immers gehouden om moties uit te voeren, zeker belangrijke als deze.

De minister van Financiën is ook hoofdverantwoordelijke voor het belastingstelsel en kan dus niet wegduiken — ik zeg niet dat hij dat doet — ook niet naar de staatssecretaris. Ik spreek uit enige ervaring van vroeger. Het CPB pleit ervoor dat het kabinet de regie neemt en volgens de fractie van 50PLUS kan dat alleen op een ordelijke wijze als het kabinet zelf een commissie instelt. Die commissie is ook nodig. Het huidige stelsel is een onheilspellend voorbeeld van het te hooi en te gras berijden van fiscale stokpaarden, waar geen visie en samenhang aan ten grondslag ligt.

In de vorige eeuw was de gulden regel: een kabinet stelt in dat geval een commissie in. Aan het eind van de vorige eeuw gebeurde dat met de instelling van de commissie-Oort en de commissie-Stevens. De adviezen werden opgevolgd en leidden door het brede draagvlak tot grondige hervormingen van het stelsel. Daarna werd het oorverdovend stil, al 25 jaar, over belastinghervormingen, die nu meer dan ooit noodzakelijk zijn door de sterk veranderende economische structuur, de digitalisering en de noodzaak van innovatie. De wereld is veranderd. Denk dus aan de verhouding van de belasting op arbeid en vermogen, op arbeid en consumptie, op de internationale fiscale concurrentiepositie en het investeringsklimaat. We betalen nu de prijs voor 25 jaar draaien aan fiscale knoppen voor de jaarlijkse koopkrachtplaatjes, met tarieven, kortingen en toeslagen: het jaarlijkse fiscale gezelschapsspel. Er is geen visie en geen samenhang. Dieptepunten zijn onder andere het gehannes met box 3, waarbij we zelfs internationaal voor gek worden verklaard, en de inkomensafhankelijke arbeidskorting van bijna €6.000 per werkende per jaar, die

al meer dan 40 miljard kost. Samen met de toeslagen leidt dit tot wel 80% marginale belastingdruk voor werkenden. Dramatisch is het vrijwel niet toepassen van de wettelijke inflatiecorrectie, vanaf 2024 tot, zo vrezen wij, 2028. 50PLUS fulmineert daar al jaren tegen, gelukkig met andere fracties hier. Kan de minister toezeggen dat het wettelijke instrument weer volledig wordt toegepast? Wat is anders nog de betekenis van de wettelijke inflatiecorrectie, die al dateert van 1968, van staatssecretaris Grapperhaus?

Vanuit Financiën regende het sinds 2020 bouwstenen, maar dat betekent niet dat er een integrale visie kwam en tot uitvoering werd gebracht. Integendeel, ik zei het al: het bleef bij pleisters plakken. Door de bomen kun je het fiscale bos allang niet meer zien. In mijn motie heb ik dat toen als volgt toegelicht. Er is behoefte aan een integrale visie op ons gehele stelsel. Een commissie van enkele topdeskundigen zou moeten komen met wat ik een "helikoptervisie" noemde. Vervolgens kan de staatssecretaris, uiteraard samen met de ambtenaren, de uitwerking ter hand nemen. De commissie kan haar werk in korte tijd verrichten. Het gaat immers over contouren, de hoofdlijnen van ons gehele belastingstelsel: inkomstenbelasting, vennootschapsbelasting, btw, schenk- en erfbelasting et cetera. Het moet futureproof zijn voor de langere termijn. Onze economie is sinds 2000 grondig veranderd.

Het werk van de commissie kan snel, binnen enkele maanden. Het is een oneigenlijk argument van het ministerie dat dat twee jaar zou moeten duren. De opdracht dient uiteraard door het kabinet te worden geformuleerd. Helaas maakte de instelling van zo'n commissie geen deel uit van het regeerakkoord. De tekst over belastingen aan het eind van het akkoord was wel heel mager en niet concreet. Ik heb nog niet eerder meegemaakt dat belasting een soort aanhangsel op de laatste pagina van een regeerakkoord was. Dat zegt wel iets. Wel was duidelijk dat het kabinet zelf vindt dat het dat wel kan. 50PLUS vindt dat een heilloze weg en vraagt dus nogmaals: minister, voer de motie uit en stel de in de motie gevraagde commissie nu terstond in.

De heer **Kroon** (BBB):

Meneer Van Rooijen, net als u ken ik de minister al een tijdje. Ik verwacht dat de minister op uw verzoek voor een commissie teksten zal zeggen in de trant van: we hebben het heel druk en de Belastingdienst heeft al een volle agenda. Begrijp ik goed uit uw tekst dat u de minister niet oproept om morgen het stelsel te veranderen maar om een langetermijnplaatje te schetsen waarbinnen incrementele veranderingen in de toekomst passend zouden zijn?

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

Ja, dat klopt. En ik vraag om dat te doen via een commissie op korte termijn die de contouren schetst. Vervolgens kan het departement de hele uitwerking doen. Er is dus geen sprake van het passeren voor korte tijd van het ministerie. Derden komen met een blauwdruk en het ministerie pakt dat op om dat verder uit te werken en tot wetgeving te brengen.

De heer **Kroon** (BBB):

Lees ik het dan goed dat uw motivatie voor die commissie is om zowel politiek als ambtelijk wat afstand te hebben

van dat advies, zodat dagdagelijkse beslommeringen niet leidend worden in dat advies?

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

Ja, dat is een hele goede vraag. Wij hebben hier al eerder discussies gehad met voorgangers van deze staatssecretaris. De collega's van Financiën weten dat nog wel. Toen heb ik ook gepleit voor die commissie. Toen was het antwoord van de staatssecretaris van Financiën: maar dat kunnen we zelf ook wel. Hij gaf toen ook aan: dan gaan we wel in de Tweede Kamer kijken wat de fracties allemaal belangrijk vinden. Daar leidde ik uit af: dat wordt dan een politiek spel; elke fractie krijgt haar eigen hobbypaard en dan wordt het een nog grotere chaos. De commissie-Stevens en de commissie-Oort hebben juist bewezen dat het goed is om mensen van buiten te nemen. Oort was geen fiscaal deskundige, Stevens overigens wel; hij heeft lang in de senaat gezeten daarna. Die kwamen met een zodanige aanpak dat eigenlijk de hele samenleving en de politiek zei: zo gaan we het doen. Vervolgens is dat in hele goede wetgeving, met een breed draagvlak, gedaan. 25 jaar lang doen we dat nu al niet. Mij is ten enenmale niet duidelijk waarom we dat niet gewoon durven te doen. Het kan heel snel. Ik had toen met collega's hier al drie namen besproken die bereid waren en nog steeds bereid zijn om dat te doen.

De heer **Crone** (GroenLinks-PvdA):

Het wordt nu de afdeling sprookjes, dus ik kan dat niet meer verdragen. Ik heb het namelijk ook meegemaakt. Die commissies hebben zeer nuttig werk gedaan, Stevens en anderen die het hebben voorbereid; allemaal prima. Maar de politieke keuzes zijn gemaakt in de Sociaal-Economische Raad. Dat was ook nog voorbereidend. Dat advies noemt u niet. Dingen als de arbeidskorting kwamen daaruit voort. Die zijn vervolgens ingevoerd, na een politieke keuze van het paarse kabinet, dat twee jaar lang stabiel was. Het zijn dus politieke keuzes. Je kunt nooit politieke keuzes uit handen geven, al zou je het willen, aan een commissie van onafhankelijke deskundigen, want dan zijn ze niet meer onafhankelijk. De politieke keuzes moeten dus hier worden gemaakt, in de Tweede Kamer, de Eerste Kamer en het kabinet. Alle adviesrapporten liggen er al, zoals over de ondoelmatige aftrekposten. Alles ligt er al, vorige week weer van het CPB. Er moet geen commissie komen. Het kabinet moet zeggen: dit zijn de randvoorwaarden. Dan stel je pas een commissie in.

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

U keert het nu echt om; dat is duidelijk voor mij. U hebt misschien niet begrepen dat die commissie niet aan politiek doet, maar louter een adviescommissie is over een helicoptertentatie op de contouren voor de langere termijn voor ons stelsel, over de hoofdpijlers van het belastingstelsel. U zegt: ja, maar dat paarse kabinet — dat is mij niet ontgaan; ik heb het nog in de laatste dagen in de Tweede Kamer meegemaakt — heeft toch verstandige dingen gedaan? Natuurlijk! Er komt een adviescommissie. Dan moet het kabinet zeggen dat het dat advies geheel of gedeeltelijk overneemt en gaat het dat vervolgens uitwerken. Dan gaan de Tweede en de Eerste Kamer de politieke besluiten nemen. Die adviescommissie doet helemaal niet aan politiek. Dat is één. U noemt dan het paarse kabinet. Dat weten we allemaal nog. In het regeerakkoord stond dat er een inkomensafhankelijke zorgpremie kwam. Die hadden we

trouwens al. Tot 80.000 betaal je de IAB; met name gepensioneerden doen dat, want voor de werknemers betaalt de baas dat. Ze zeiden: we moeten een tweede zorgpremie invoeren. Toen is de VVD-fractie in de Eerste Kamer zo boos geworden dat binnen twee, drie dagen die tweede inkomensafhankelijke zorgpremie over het hele inkomen, tot een miljoen of zo, van tafel ging. Nou komt ie, meneer Crone. Toen kwam daar de vermaledijde inkomensafhankelijke arbeidskorting. Eén: die kost 40 miljard. Maar twee: inkomensafhankelijk betekent dat de middengroepen als ze iets meer willen verdienen en harder gaan werken totaal de klos zijn.

De **voorzitter**:

U vervolgt uw betoog.

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

Ja, voorzitter. De fractie van 50PLUS wijst er ten overvloede op dat de SER — daar hebben we 'm — ongevraagde adviezen uitbrengt, maar zich beperkt tot box 1 van de inkomstenbelasting. Dat advies zal enkel gaan, zo hebben wij begrepen, over de tarieven, de heffingskortingen en de toeslagen.

Voorzitter. Een aantal bezuinigingen uit het regeerakkoord staan onder grote druk. Als bezuinigingen niet doorgaan, is belastingverhoging de enige uitweg, want het financieringstekort wil het kabinet heel begrijpelijk onder de 3% houden. Belastingverhogingen hebben grote gevolgen voor economie, koopkracht en andere aspecten. Bezuinigen doet pijn, maar belasting verhogen ook.

50PLUS heeft nog een constructief voorstel. Wat vindt de minister van een tijdelijke verlaging van de dividendbelasting in box 2 met bijvoorbeeld 5%? 50PLUS stelde die vraag al eerder aan deze minister, bij de Financiële Beschouwingen. Uit het antwoord van de minister bleek toen dat zo'n verlaging eenmalig — let wel — 10 miljard opbrengt; eenmalig. Oud-PvdA-minister Dijsselbloem deed dat eerder ook; dat was goed gezien van 'm, collega Crone. Dat was achteraf een heel groot succes. Dat kan dus ook de oplossing zijn voor het dichten van tijdelijke budgettaire gaten, zoals bij het mogelijk niet doorgaan van het nieuwe box 3-stelsel binnenkort. Waarom is de motie-Van Rooijen niet uitgevoerd, die vroeg om in de Voorjaarsnota een andere, tijdelijke dekking op te nemen voor het amendement-Grinwis dan de daarin opgenomen versnelling — daar gaan we weer — van de afschaffing van de wet-Hillen? Die stond niet in deze Voorjaarsnota, ondanks de motie. Kan de minister toezeggen dat die motie alsnog wordt uitgevoerd? Zo nee, waarom niet?

50PLUS maakt zich overigens grote zorgen — ik denk ook met de minister — over de enorme stijging van de rente op de staatsschuld: een verdubbeling van 8 miljard in 2024 naar 16 miljard in 2030. Daarna kan de rente eventueel verder stijgen naar de helft van het financieringstekort.

Voorzitter. Dan de belastingen. De nieuwe box 3 is het onderwerp van een later debat. Ik zal daar nu dus uiteraard kort over zijn. De minister heeft gezegd dat het box 3-voorstel terug moest naar de tekentafel: "Er is ergens iets niet goed gegaan". Dat zei hij naar aanleiding van de ontsane onrust. Dat klopt, maar het is in onze ogen zelfs

helemaal fout gegaan. Kan de minister nog eens uitleggen wat hij met die uitspraak bedoelde? Mijn fractie vindt dat het aankondigen van een mogelijke eenjarige carry-back niet echt "teruggaan naar de tekentafel" is en dat dit lang niet voldoende is om de grote nationale en internationale onrust te bedwingen. Kan de minister uitleggen waarom hij dit wel voldoende zou vinden?

We hebben nu de volgende indringende vraag aan de minister: is hij bereid om het dekkingsvoorstel voor die carry-back op te nemen in een apart wetsvoorstel dat geen deel uitmaakt van het Belastingplan 2027? Dan kunnen we daar een eigenstandig oordeel over vellen. Mijn fractie vindt dat de minister gehoor moet geven aan de unaniem aangevoerde motie-Hoekstra uit 2016. Is hij daartoe bereid? Zo nee, waarom niet?

Ook de internationale onrust over box 3 is allerm minst verdwenen. Ik wijs op een reactie van 29 april van dit jaar in Bloomberg. Daarin wordt onze nieuwe box 3 kort en krachtig een "fiscal Frankenstein's monster" genoemd: "36% on paper profits". Wat vindt de minister van de aanhoudende storm van kritiek, ook vooral uit het buitenland? Wat betekent dat voor ons investeringsklimaat?

Onze grote beursgenoteerde bedrijven hebben grotendeels buitenlandse aandeelhouders; dat vergeten we misschien wel eens. Vaak gaat dat tot meer dan 90%. Gaan nu ook de Nederlandse aandeelhouders — dat zijn er niet eens meer zoveel — hun resterende aandelen in beursgenoteerde bedrijven verkopen? En wat is nog de incentive om te beleggen als alleen al de papieren winst fiscaal zo hard wordt afgestraft? De politiek klaagt over het vertrek van grote multinationale ondernemingen uit ons land, maar als hier alleen maar buitenlandse aandeelhouders overblijven, is dat toch ook niet verrassend? Dit moet de minister toch grote zorgen baren? Zou er niet juist een fiscale incentive moeten komen om in nationale bedrijven te beleggen, zoals andere landen dat ook doen? Graag een reactie van de minister.

Dan nog een vraag die hier eigenlijk bij hoort. Is het de minister bekend dat een toenemend aantal vermogende inwoners van ons land aan onze banken informatie vragen over de mogelijkheden voor emigratie? Ons bereiken berichten daarover. Kan de minister bij de banken opvragen om hoeveel verzoeken van Nederlandse inwoners dit sinds 2020 gaat? Is er sprake van een stijgende tendens? Hoeveel personen zijn er volgens de laatste bekende cijfers sinds 2020 geëmigreerd en om hoeveel vermogen gaat het? Hoe groot zijn de budgettaire gevolgen, direct en indirect, bijvoorbeeld het btw-effect? 50PLUS vindt dit een zorgelijke ontwikkeling. Wat kan het kabinet doen om het tij te keren? Is de minister bereid om een onderzoek te starten naar die emigratie? Dit is cruciale informatie voor het nieuw te voeren beleid en ook voor het voorkomen daarvan. Graag een reactie.

Zoals ik al zei, is de wettelijke inflatiecorrectie al vijfmaal niet toegepast, nu weer voor de dekking van de vrijheidsbijdrage in 2027 en 2028, maar die beperkt de extra belasting tot het inkomensdeel van €78.000, het eind van de schijf. Dat is toch niet goed verdedigbaar? Welke alternatieve dekking voor de vrijheidsbijdrage is mogelijk? Ik noem bijvoorbeeld een tijdelijke opslag op de tarieven als een zichtbare bijdrage voor iedereen in plaats van de voorge-

stelde onzichtbare bijdrage. Is de minister bereid het huidige voorstel te heroverwegen en met een ander voorstel te komen? Graag een reactie.

50PLUS wil geen afschaffing van papieren schenkingen en geen verlaging van de vrijstelling voor kinderen gelijk aan die van derden. Kinderen zijn immers geen derden. Kan de minister toezeggen dat deze twee vliegers niet op zullen gaan? Deze regelingen bestaan al vele decennia. Het zijn geen belastingtrucs. 50PLUS wil overigens sowieso dat de schenk- en erfbelasting wordt afgeschaft. Dat is de impopulairste belasting die we hebben, en de andere belastingen zijn al niet populair.

Voorzitter. De AOW. Als verhoging van de AOW-leeftijd niet door zal gaan door een motie van de senaat, wordt er naar alternatieven gekeken. Dat heeft de minister-president in de senaat in antwoord op mijn vraag toen verklaard. Voor ons is het duidelijk dat de minister-president bedoelde: alternatieven binnen het AOW-domein. Minister, klopt dat? U zat links van hem achter de regeringstafel. Graag een antwoord. Minister Vijlbrief was in de pers duidelijk: er zijn alleen alternatieven binnen de AOW. Mijn fractie zei tegen de minister-president dat 50PLUS die brug niet over gaat en dat Jan Struijs zijn laarzen al klaar heeft staan voor het Malieveld. 50PLUS wil andere bezuinigingen voor de hogere AOW-leeftijd en wel buiten het AOW-domein. De kosten van de AOW stijgen nauwelijks, namelijk slechts met 1% tot 2040 naar 5,5%. In dit verband wijs ik op het artikel van Paul de Beer in ESB van 28 april met als kop: "Hogere pensioenleeftijd niet nodig voor beteugeling van de AOW-uitgaven". Prognoses voor toekomstige AOW-uitgaven zijn telkens te pessimistisch gebleken. De Beer is ook in kringen van de Partij van de Arbeid een heel notoire deskundige. Mijn fractie vindt met Paul de Beer dat de AOW-uitgaven veel minder zorgelijk zijn. Veel zorgelijker is de enorme stijging van de zorgkosten; die stijgen met maar liefst 4% naar 11%. Dat is geheel andere koek.

Onder het mom van vermeende vergrijzing worden 4 miljoen AOW'ers eventueel hard geraakt door fiscalisering van de AOW. Dat is geen bezuiniging. Integendeel, de AOW-uitgaven moeten wegens de netto-nettokoppeling met 6 miljard extra worden verhoogd. Dit betekent eigenlijk een enorme belastingverhoging van maar liefst 7 miljard voor één belastinggroep, een klap van 15% aan inkomensdaling voor de laagste pensioenen. Voor een alleenstaande AOW'er gaat het over het eerste pensioendeel van €20.000. Dat was de Bosbelasting; weet u nog?

Voorzitter. Tot slot vakantiewoningen. "Eigenaren zetten massaal hun vakantiewoningen te koop"; dat kopte Het Financieel Dagblad op 23 april. Ik kom met een citaat: "In Zeeland groeide het aantal huisjes dat te koop staat het hardst, met 28%. Daar nam het aantal transacties af en zijn de prijzen van vakantiehuizen ook, met 8%, het sterkst gedaald." Op makelaarssite funda staan nu bijna 5.000 recreatiewoningen te koop. In vijf jaar tijd zijn de huisjes 40% duurder geworden. De sterk gestegen waarde wordt in box 3 met 36% belast over een fictief rendement van bijna 6% in 2025; dat is dus een belasting van 2%. De overdrachtsbelasting ging van 2% naar 10,4%. De toeristenbelasting en de parkkosten stegen ook. Al met al zijn de eigenaren van een vakantiewoning sinds 2020 drie tot vier keer zoveel belasting gaan betalen, vooral door die waardestijging, op papier.

Een grote groep wil er daarom van af. "Het is een cocktail van maatregelen, alsof er een bom in je gezicht ontploft," aldus Piet IJmker in datzelfde FD-artikel. Recreatieadviseur Hans van Leeuwen voorziet, ook in dat artikel, dat straks 75% van de vakantiehuizen geen rendement meer oplevert. Hij voorziet een tsunami aan verkopen. 50PLUS constateert dat eigenaren die jaarlijkse kosten niet meer op kunnen brengen uit de huurinkomsten. Daardoor besluiten veel particuliere eigenaren hun tweede woning te verkopen. Erkent de minister dat dit ook een aanslag is op de geraamde box 3-opbrengsten? Wat gaat het kabinet doen om dit vreselijke tij te keren, zo vraag ik de minister. Het water staat de eigenaren tot aan de lippen.

Tot slot, voorzitter, wil 50PLUS een onderzoek naar de omvang van het aantal aankopen van vakantiehuizen in het buitenland, en speciaal naar de aankopen in het buitenland na verkoop van vakantiehuizen in Nederland en de budgettaire gevolgen van die verkopen. Is de minister daartoe bereid? Zo nee, kan hij mijn fractie dan uitleggen waarom niet?

Met belangstelling wacht mijn fractie de antwoorden van de bewindslieden af.

De heer **Kroon** (BBB):

Ik heb twee korte vragen aan meneer Van Rooijen. De eerste gaat over de vakantiehuishuisjes in Zeeland. Als die vakantiehuishuisjes zo massaal verkocht worden, meneer Van Rooijen, heeft u dan een idee aan wie ze verkocht worden? Zouden dat internationale ondernemingen kunnen zijn, waarmee we dus feitelijk het Nederlandse vastgoed onderbrengen in het buitenland? Dat is vraag één, met drie deelvragen; sorry, voorzitter.

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

Zal ik die eerst beantwoorden, voorzitter?

De heer **Kroon** (BBB):

Dan de tweede vraag, meneer Van Rooijen. Dan heeft u nog wat langer tijd om te denken. U spreekt in uw bijdrage uitdrukkelijk over het begrotingstekort, maar wat weinig over de staatsschuld. Dat ben ik anders gewend van u, moet ik eerlijk zeggen. Natuurlijk leiden opeenvolgende jaren met een begrotingstekort uiteindelijk tot een grotere staatsschuld, en hebben we grote opgaven. Dat hoor ik u ook altijd zeggen in diverse debatten. Hoe kijkt 50PLUS aan tegen het inrichten van een nationale investeringsbank, zoals in deze Kamer in 2023 per motie behandeld werd, om de belangrijke investeringen voor de toekomst van dit land niet per se te financieren uit de staatsschuld maar te financieren in samenhang met de markt?

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

De eerste vraag. Als er vakantiehuizen in Zeeland en Nederland worden verkocht, dan kan het naar een spaarrekening gaan. Dan is het geen box 3-opbrengst meer, althans, over dat hoge fictieve rendement. Het is nog erger als men daarvoor een vakantiehuishuis in het buitenland koopt. Die voorbeelden zijn algemeen bekend. Dat komt steeds meer voor. Dan verliezen we natuurlijk nog veel meer basis voor box 3. Ook als ondernemingen of vastgoedfondsen dat opkopen, komt dat in een andere context.

Uw tweede vraag. Ik had het inderdaad over de rente op de staatsschuld, om het volgende aan te geven. Ik heb in de zeventiger jaren bij een rente van 12% natuurlijk ook meegemaakt dat op een gegeven moment de rente op de staatsschuld groter was dan een geheel andere, grote begrotingspost, bijvoorbeeld ontwikkelingssamenwerking. Dat herinner ik me nog heel goed. Die stijgende rente op de staatsschuld geeft het volgende aan. Ondanks het feit dat die gelukkig procentueel laag blijft, ook door de enorme groei, ook nominaal — dat is het noemereffect van het bnp — is het natuurlijk toch zo dat die rente moet worden opgebracht en ten koste gaat van andere prioriteiten.

U had er een vraag aan gekoppeld over een investeringsbank. Die hebben we vroeger gehad. Dat weten we allemaal. Ik ben blij met die vraag. Wellicht kan de minister daar ook op reageren. Ik neem uw vraag dan graag over: wat vindt hij van het instrument van een nationale investeringsbank? Daarbij komt ook de hele vraag aan de orde — ik zal het kort houden — of je naast de gewone dienst een kapitaal-dienst zou moeten hebben, een buitengewone dienst. Dat is namelijk een manier om een eventuele nationale investeringsbank in te vullen, door investeringen te financieren buiten de gewone begroting.

Voorzitter. Ten slotte moet me wel van het hart dat hier ooit met minister Hoekstra, een van uw voorgangers, toen de rente en ook de rekenrente 0% waren, twee fondsen werden opgetuigd voor bijna 40 miljard: het Klimaatfonds en het stikstofonds. Toen vroegen wij hem: is het niet verstandig om nu voor 0% tientallen miljarden te lenen? Dat is niet gebeurd. Misschien zeggen we achteraf dat we daar wel een kans hebben laten lopen.

De **voorzitter**:

Ik dank u wel. Ik geef nu graag het woord aan de heer Van den Oetelaar van de fractie van Forum voor Democratie voor zijn eerste termijn.

De heer **Van den Oetelaar** (FVD):

Dank u wel, voorzitter. Ook dank aan de minister en de staatssecretaris, voor hun aanwezigheid. De minister en het kabinet presenteren de overheidsfinanciën als "gezonder": een EMU-tekort tussen de 2,9% en 2,1% van het bbp, een schuld rond de 46,6% in 2026 en onder de 50% aan het eind van deze kabinetsperiode. Dat is ruim onder de Europese normen. Dat ziet er op korte termijn prima uit. Maar wie iets verder kijkt, ziet een heel ander verhaal. Dat verhaal komt niet van ons, maar van het CPB zelf. In de Voorjaarsnota wordt erkend dat de schuld op de lange termijn sterker oploopt dan in de vorige ramingen. Toch blijft het kabinet verhalen dat we geen rekeningen doorschuiven naar toekomstige generaties. Waar is deze uitspraak op gestoeld?

Het CPB-rapport De Nederlandse overheidsschuld op lange termijn uit juli 2025 is nog steeds een actuele referentie en laat precies zien wat er gebeurt bij ongewijzigd beleid, het beleid dat dit kabinet met z'n structurele EMU-saldo van 2% tot 3% tekort volgt. De overheidsschuld stijgt naar 126% van het bbp in 2060 volgens het CPB. In 93% van de scenario's komt de schuld boven de 60%-norm uit, in extreme gevallen zelfs tot 182%. De oorzaak is duidelijk: vergrijzing drijft de uitgaven aan de AOW en zorg op naar ruim 50% van het bbp, terwijl de extra inkomsten uit belastingen op

pensioenen en hogere zorgpremies lang niet genoeg zijn om dat op te vangen.

Dit is het basispad van het huidige beleid. Het EMU-saldo dat we vandaag behandelen, ligt precies op dat traject. Het kabinet zegt dat we de financiën op orde houden, maar structureel een tekort van 2% tot 3% van het bbp is niet "het op orde houden"; dat is gewoon doorschuiven. De Voorjaarsnota erkent de vergrijzingsdruk, maar laat de echte opgaven over aan volgende kabinetten.

Bovendien zijn de CPB-ramingen nog aan de voorzichtige kant: de volledige Defensie-uitgaven en de kosten van de massa-immigratie en het klimaatbeleid zijn deels niet meegenomen en ook niet te voorzien. De Defensie-uitgaven bedragen volgend jaar 29 miljard, een bedrag dat groeit naar 38 miljard in 2031, terwijl Oekraïne zowel dit jaar als volgend jaar 6,5 miljard euro aan Nederlandse steun ontvangt. Asiel en migratie kosten de belastingbetaler 8,5 miljard euro per jaar, en dan blijven de door Jan van de Beek becijferde verborgen maatschappelijke kosten die nagenoeg alle migranten met zich meebrengen nog buiten beeld. Klimaatmaatregelen kosten ook dit jaar weer 10 miljard, en dat is boven op het geld dat al in de klimaatfondsen is gestoken. De werkelijke schuld kan en zal hoogstwaarschijnlijk dus nog veel hoger uitvallen.

Voor een deel van de dekking kijkt de regering naar de verwachte inkomsten uit de Wet werkelijk rendement box 3. De in dat kader genoemde bedragen betreffen echter een schijnwerkelijkheid die geen rekening houdt met de grote negatieve gevolgen die de wet voor het beleggingsklimaat in Nederland zal hebben. De kleine belegger raakt namelijk in de verdrukking en zal gedemotiveerd raken om door zuinig en slim met geld om te gaan z'n vermogen uit te bouwen, terwijl de grote belegger z'n geld naar het buitenland zal verplaatsen. Het effect van de wet is in dit geval dus dubbel schadelijk: een geruïneerde kapitaalmarkt en een tegenvaller op de toch al onverantwoorde begroting.

Voorzitter. Ik heb daarom hierover een aantal vragen aan de minister. Ten eerste, erkent u dat het huidige structurele EMU-saldobeleid met aanhoudende tekorten van 2% tot 3% bbp exact het basispad is dat het CPB in juli 2025 projecteerde met een schuld van 126% bbp in 2060? Ten tweede, hoe verhoudt de gezonde kortetermijnpresentatie in de Voorjaarsnota zich tot die langetermijnraming? Ten derde, welke concrete structurele maatregelen neemt het kabinet in deze kabinetsperiode om die opwaartse druk op de schulden te keren in plaats van het probleem door te schuiven? Ten vierde, bent u bereid om in een volgend begrotingsstuk, bijvoorbeeld de Miljoenennota, een expliciet houdbaarheidsscenario op te nemen met de CPB-projectie als uitgangspunt, inclusief de onzekerheidsbandbreedte? Ten vijfde, kan u reflecteren op de gevolgen die de Wet werkelijk rendement box 3 gaat hebben op het beleggingsklimaat in Nederland en nog eens zeer kritisch kijken naar de geraamde inkomsten die uit deze wet zullen volgen, zodat wij in de toekomst niet voor onverwachte tegenvallers komen te staan?

Voorzitter. FVD kiest voor een eerlijke begroting en niet voor mooie plaatjes op korte termijn die de ellende op lange termijn verbergen. Wij willen geen astronomische staats-schuld van 126% bbp voor onze kinderen. Het is tijd dat het kabinet niet alleen naar de komende vier jaar kijkt, maar

naar 2060, anders is dit geen gezond financieel beleid maar een pyrrusoverwinning.

Ik zie uit naar de antwoorden van de minister.

Dank u wel.

De voorzitter:

Dank u wel. Wenst een van de leden nog het woord in de eerste termijn van de kant van de Kamer? Dat is niet het geval. Ik heb begrepen dat de bewindslieden enkele minuten nodig hebben voor het op orde brengen van de administratie, dus ik schors tot 15.30 uur.

De vergadering wordt van 15.21 uur tot 15.29 uur geschorst.

De voorzitter:

Ik heropen de vergadering. We zijn toe aan de antwoorden van de bewindspersonen. Ik geef graag het woord aan de minister van Financiën.

Minister Heinen:

Dank u wel, voorzitter. Dank ook voor het aanvragen van dit debat. Ik heb eerder weleens aangegeven dat ik de Algemene Financiële Beschouwingen het mooiste debat van het jaar vind, dus ik vind het erg leuk dat ik dit meerdere keren mag doen. Er zijn een aantal vragen gesteld naar aanleiding van de begroting die wij ook aan u hebben gepresenteerd. Die zullen we langs vijf onderwerpen beantwoorden, in de eerste plaats de begroting en de economie, dan de financiering van de collectieve uitgaven, dan pensioenen en AOW, dan de vernieuwing van het belastingstelsel en als laatste de belastingen. Ik zal zelf beginnen met de eerste twee onderwerpen, blok drie zullen de staatssecretaris en ik gezamenlijk doen en de staatssecretaris zal blok vier en vijf doen.

Voordat ik naar de beantwoording ga, heb ik nog een opmerking in algemene zin. Er zijn veel vragen aan mij in mijn rol als minister van Financiën gesteld die echt toezien op de rol van de staatssecretaris van Financiën, van Belastingen. Ik ga dus een aantal vragen die aan mij zijn gesteld, aan mijn collega overlaten, omdat wij deze verdeling in goed overleg hebben gemaakt. Ik kan u wel toezeggen dat de vragen in ieder geval door een Eelco worden beantwoord.

De voorzitter:

We hebben nog een Eelco!

Minister Heinen:

O, de griffier is ook een Eelco!

Er zijn ook vragen gesteld die eigenlijk gaan over het beleidsterrein van collega's van mij in het kabinet. Ik zal proberen daar in algemene zin zo goed mogelijk antwoord op te geven, maar ook daarbij zal ik doorverwijzen naar collega's in het kabinet om u goed te bedienen, zodat verschillende bewindspersonen niet allemaal dezelfde vragen gaan beantwoorden.

Dan begin ik bij ... Nou, eigenlijk zijn bijna alle vragen gesteld door de heer Van Rooijen. Ik zal gewoon de vragen afgaan. Er was de vraag, van de heer Van Rooijen, hoe wij als kabinet aankijken tegen het voorstel om Prinsjesdag te vervroegen naar mei. Dat is een discussie die eigenlijk al langer loopt. Ik zal gelijk met het antwoord beginnen dat ik daar geen voorstander van ben, maar daarmee zou ik ook tekortdoen wat er in het verleden op dit punt is gebeurd. De heer Van Rooijen maakt namelijk een terecht punt als hij vraagt: hoe kunnen we eerder betrokken worden bij en eerder sturen op beleid? In het verleden is er al voor gezorgd dat in de voorjaarsnota een meerjarendoorkijk plaatsvindt, om te proberen zo veel mogelijk beleid inzichtelijk te maken waarvan we al weten dat we dat uitvoeren, waarover we dus niet in augustus besluiten maar al in het voorjaar. Daarbij is de voorjaarsnota een steeds prominenter nota geworden. Het politieke zwaartepunt van het jaar is meer en meer bij de voorjaarsnota komen te liggen.

Traditioneel gezien zeggen we ook dat de voorjaarsnota het hoofdbesluitvormingsmoment van het jaar is. In het kader van het trendmatige begrotingsbeleid houden we het ook het liefst bij één hoofdbesluitvormingsmoment. Tegelijkertijd hebben we ook nog de augustusbesluitvorming. Die ziet traditioneel gezien toe op de koopkracht, omdat we dan daarop kunnen sturen op basis van de laatste ramingen van het Centraal Planbureau. Dan hebben we de MEV, de Macro Economische Verkenning, en hebben we een beter beeld van de loonontwikkeling, de prijsontwikkeling, de koopkracht en dus ook van de maatregelen die het dan zittende kabinet daarop neemt. Ik begrijp dus het verzoek. Ik zou niet heel Prinsjesdag naar voren halen, maar we proberen zo veel mogelijk beleid met een meerjarige doorwerking al bij de voorjaarsnota te presenteren, om ook u in uw rol in uw kracht te zetten, zou ik zeggen.

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Ik dank de minister voor dit heldere antwoord. Wij als Kamer hebben deze signalen al vaker gegeven. Dat geldt ook voor andere fracties; ik herinner me die van de Partij van de Arbeid, D66, het CDA en de VVD. Ons punt, mijn punt althans, is ook dat dat nog niet betekent dat wij de begrotingen in december op een ordentelijke manier kunnen behandelen. Die komen eind november integraal na de stemming in de Tweede Kamer per postbus hier terecht. Die vallen ergens. We hebben geen tijd voor een schriftelijke behandeling, niet voor de eerste ronde en niet voor de tweede ronde. Er is geen debat. Die begrotingen worden eigenlijk in de tweede of derde week, vlak voor kerst, gehamerd. Dat vinden mijn fractie en meerdere collega's eigenlijk geen goede zaak.

Daarvoor is uw aanpak en antwoord ook niet de oplossing, vandaar dat wij een vrij rigoureuze stap zouden willen zetten. We weten dat in Engeland de begroting altijd in april is. Die voorjaarsnota doet al heel veel. Zou je niet kunnen zeggen: we bouwen de voorjaarsnota om tot ingediende begrotingshoofdstukken, die voor de zomer schriftelijk en misschien in september finaal in de Tweede Kamer worden behandeld? Dan hebben wij twee maanden, en misschien nog iets meer, om heel goed door een aantal begrotingen heen te gaan. We hebben vorig jaar met de Onderwijsbegroting gezien wat voor drama het is als het dan wel gebeurt. Dus dat was eigenlijk de strekking van mijn vraag.

Minister Heinen:

Die begrijp ik zeer. Tegelijkertijd vraag ik me af of het naar voren halen een oplossing daarvoor biedt, omdat er dan altijd in augustus behoefte zal zijn aan het aanpassen van diezelfde begrotingsstukken, op basis van de inzichten van de laatste ramingen van het Centraal Planbureau. Ik noemde ook al de Macro Economische Verkenning. Dan krijg je in augustus alsnog een bijstelling van het beleid en los je in feite niks op. Ik zie wel dat er bij de begrotingsbehandelingen steeds meer wordt onthamerd. In het verleden waren we gewend, vooral in de Eerste Kamer, dat het meer een automatisme was. Er vindt nu ook in de Eerste Kamer steeds meer een politiek debat plaats. Het aannemen van de begrotingen vindt dus ook later in het volgende jaar plaats. Dat loopt steeds verder op en dat vind ik wel een opmerkelijke trend. We zitten nu in een situatie waarin een begroting van het lopende jaar — we zitten nu in mei — nog steeds niet is aangenomen. Dat is natuurlijk wel een punt van zorg dat ik met u deel. Dat zeg ik uiteraard met alle waardering voor de werkdruk die u ook heeft, en het korte tijdsbestek om een en ander te behandelen.

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Stel nou eens dat dit kabinet er gewoon vier jaar zit, dan moet u er toch rekening mee houden dat wij ieder jaar de begrotingen behandelen? Als er geen kabinetten vallen, dan krijgen wij de begrotingen gewoon begin december. Die hameren we dan af. De beleidsdebatten over de begrotingen hebben we gehad na drie keer de val van een kabinet. Dat hoort eigenlijk een uitzondering te zijn.

Dan heel kort over wat u zei over de koopkracht. Dat is waar, maar je kunt de begrotingen indienen van alle departementen en je kunt op het punt van de koopkracht fiscaal, op basis van de MEV, koopkrachtplaatjes nog wat bijsturen. Maar de begroting van Onderwijs, Ontwikkelingssamenwerking of Defensie heeft normaal gesproken niks met de koopkracht te maken. Dus doe die begrotingen gewoon en kom voor de koopkracht met een apart fiscaal pakket. Het Belastingplan kan dan ook worden aangepast, want ik reken ook het Belastingplan tot de begrotingen in het voorjaar. Het gaat erom dat dan in beginsel ook het Belastingplan wordt ingediend. Wij kunnen in december het Belastingplan niet fatsoenlijk behandelen. Daar hebben we ook maar twee weken voor. Het grootste debat dat wij hier altijd hebben, moeten wij erdoorheen jassen.

Minister Heinen:

Nogmaals, u gaat zelf over de behandeling van de begrotingen. Ik constateer wel dat ook de voorliggende begroting nog niet is aangenomen. De vragen die zijn gesteld tijdens de behandeling, gaan niet over de begroting. Daar gaat u zelf natuurlijk over, maar de vraag is wel of het niet aannemen van de begroting zich verhoudt tot de behandeling van de begroting. De vragen die zijn gesteld, zien allemaal op onderwerpen die niks met de begroting zelf te maken hebben. Nogmaals, u gaat daar zelf over, maar dat is wel een constatering die ik teruggeef. Tegelijkertijd hebt u gelijk: de fiscale kant is in augustus. Er is natuurlijk meer beleidsinformatie die je betreft bij het maken van een begroting. Gedurende het jaar ontvang je meer beleidsinformatie die ook nodig is om de begrotingen vorm te geven. Dat zit aan de fiscale kant, maar natuurlijk ook aan de uitgavenkant. In die zin ben ik niet voornemens om de hele Prinsjesdag naar voren te halen. Dan haal je ook de hele politieke behande-

ling naar voren. Alles verschuift dan met een paar maanden, met als gevolg bijstelling in augustus. Ik denk dat we daar uiteindelijk niks mee opschieten.

De voorzitter:

Tot slot, meneer Van Rooijen.

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Ik neem het nieuwe Belastingplan er nog even bij. Dat is mede de reden waarom wij geen tijd hebben voor de begrotingen, die pas eind november, begin december komen. Bij een normaal kabinet, zeker dit kabinet, houd ik rekening met een gedegen, omvangrijk Belastingplanpakket met het Belastingplan en andere fiscale wetten. Daar hebben wij maar twee weken voor. Ook dat vindt mijn fractie onwenselijk. De Tweede Kamer kan er maanden over doen en wij krijgen door de kalender — voor de Belastingdienst moet het 1 januari in het Staatsblad — geen keus. Het Belastingplan komt pas begin december bij ons omdat de Tweede Kamer daar twee maanden voor neemt en wij krijgen twee weken. Dat is niet wat de Eerste Kamer eigenlijk verdient.

De voorzitter:

Helder. De heer Kroon.

Minister Heinen:

Voorzitter, nog in reactie daarop. Ik begrijp dit punt wel. Tegelijkertijd ga ik niet over het behandelschema in de Tweede Kamer, waar de heer Van Rooijen terecht op wijst. Maar het is niet aan het kabinet om daar een oordeel over te hebben.

De heer Kroon (BBB):

De schreeuw om aandacht voor de planning van de behandeling van begrotingen, de Voorjaarsnota en het Belastingplan is niet alleen een zorg van meneer Van Rooijen. Het is een zorg die breed leeft in deze Kamer. Ik zou dus eigenlijk via de voorzitter aan de minister willen vragen of hij ons zou kunnen toezeggen om de komende maanden eens een nieuw planningsvoorstel van dat geheel voor ons te overwegen. Want als we dit niet een keer structureel oplossen, blijven we hier elk jaar deze dans houden. Kunt u ons dus toezeggen dat u zich daarin verdiept en bij de Kamer terugkomt met een aantal alternatieven die ons in staat stellen om zowel voorjaarsnotabegrotingen als belastingplannen op een meer ordentelijke manier te behandelen?

Minister Heinen:

Ik ben natuurlijk uiteraard bereid om daarover mee te denken. Nogmaals, als men in dit huis het gevoel leeft dat er meer kan gebeuren, ben ik natuurlijk bereid om daar goed over na te denken. Wat ik vanuit mijn rol daarin kan doen, wil ik aan uw Kamer doen toekomen. Maar ik wijs er wel op dat het kabinet niet gaat over behandelschema's. Hoe behandeling plaatsvindt is aan de Tweede Kamer en de Eerste Kamer, aan de Staten-Generaal. De Voorjaarsnota sturen wij in het voorjaar. Voor de behandeling daarvan heeft u natuurlijk ruim de tijd, en het beleid daarin heeft ook een meerjarige doorkijk. In augustus komen de koop-

krachtgegevens. Uw Kamer heeft de gepresenteerde stukken uiteraard al in september beschikbaar. Ik erken wel dat als de Tweede Kamer langer doet over de behandeling, dat afgaat van uw tijd. Maar het is niet gepast om vanuit het kabinet over dat vraagstuk te oordelen; het is natuurlijk aan de Staten-Generaal om dat behandelschema op te stellen. Ik hoor echter wel heel goed wat u vraagt, zeg ik via u, voorzitter. Ik zal uiteraard goed overwegen wat ik hierin zelf kan doen. Dat zal ik ook aan uw Kamer geven.

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Dank aan de minister voor deze reactie op de collega. De minister zei dat de Tweede Kamer over zijn eigen schema gaat. Dat is waar, maar u gaat ook over uw eigen schema. Als het kabinet zou besluiten om de Miljoenennota al in april in te dienen, dan gaat de Tweede Kamer daar helemaal niet over. Als u die stap zet, dan hoeft u ons niet te vertellen dat u daar niet over gaat en dat de Tweede Kamer daarover gaat. Het kabinet kan zelf de voorzet doen om veel eerder te beginnen. Aansluitend op het verzoek van de collega van de BBB-fractie vraag ik u om er toch nog eens serieus naar te kijken, om als kabinet uiterlijk in mei met het hele pakket te komen.

Minister Heinen:

Dan kom ik terug op mijn eerdere punt. Nogmaals, wij zijn voor het opstellen van de begroting ook weer afhankelijk van beleidsinformatie die we op dat moment niet tot onze beschikking hebben. Ik begrijp het verzoek heel goed, maar dat betekent niet dat ik daaraan kan voldoen.

Voorzitter. Dan ga ik naar de volgende vraag. Die was ook van de heer Van Rooijen. Hij stelde de vraag natuurlijk in retorische zin, maar hij noemde de onstuimige groei van het aantal ambtenaren en vroeg wat daaraan kan gebeuren. We zien al langer de groei in het aantal fte's. Deels is een verklaring van die groei de afhandeling van de toeslagenaffaire. Daar zijn natuurlijk extra fte's voor nodig. We zien echter generiek een groei van het ambtelijk apparaat. Ik vind die onwenselijk. Daarom hebben we daar ook maatregelen op genomen. Het vorige kabinet heeft dat gedaan en dit kabinet heeft dat gedaan. Dit kabinet heeft een taakstelling, zowel als het gaat om het apparaatsbudget als op subsidies. Ik vind daar ook zelf van dat je dan ook moet aangeven wat je minder gaat doen. Je moet dus niet alleen kijken naar het aantal mensen maar ook naar wat het beleid is. Daarom is daar ook een subsidietaakstelling bij betrokken. In dit kabinet loopt dat op tot 1,4 miljard in 2030. Maar dat komt boven op de taakstelling die daarvoor al was ingesteld. Tezamen heb je het dan over zo'n 2,5 miljard euro die op dit budget wordt omgeboogen.

We vinden dat belangrijk, ook voor het draagvlak in de samenleving. We staan voor grote opgaven en voor grote investeringen, maar ook voor grote ombuigingen. Daar hoort altijd bij dat de allereerste vraag is: wat kunt u zelf doen, kunt u in eigen vlees snijden? Die opgave neem ik dus zeer serieus. We hebben daarvoor als kabinet een Taskforce Slagvaardige Overheid opgericht. Daarnaast zijn er ook een aantal andere taskforces. Die zijn er om dit niet alleen als taakstelling te parkeren bij bijvoorbeeld de minister of de staatssecretaris van Binnenlandse Zaken, maar om dit ook in het kabinet te blijven bespreken, te monitoren en dat in die zin ook intelligent vorm te geven. Er is dus niet alleen een budgettaire taakstelling. Korten is

op zich relatief eenvoudig, maar het werk moet efficiënter en met minder mensen. Wij zien dit vraagstuk zeer en we acteren daar ook op.

Dan was er ook een vraag over de stijgende lasten, onder andere de energieprijzen, ook in de transportsector en in de handel. De vraag was welke stappen er worden ondernomen om onze concurrentiepositie te beschermen. Deze kwestie heeft een absolute en een relatieve component. De vraag naar de absolute component kan ik beantwoorden langs de lijn van het pakket dat het kabinet heeft gepresenteerd. Daarbij hebben we op drie borden geschaakt. Ik vind dat we daar ook op moeten blijven schaken. Eén ziet wat meer op de korte termijn en gaat over de koopkracht en de weerbaarheid van bedrijven, van solvabele bedrijven. Die kunnen in liquiditeitsproblemen komen als gevolg van stijgende prijzen.

Het tweede onderwerp ziet op het aanbod van energie. Het derde onderwerp is de vraag naar energie, meer op de middellange en lange termijn. Wat betreft dit vraagstuk moet je op alle drie de borden blijven schaken. In onze concurrentiepositie zit natuurlijk ook een relatief element. Daarin is deze energieschok wel anders dan de vorige. In die naar aanleiding van de Russische invasie in Oekraïne werd vooral Europa geraakt door de hogere gasprijzen. Dit is een wereldwijde aanbodschock. Die wordt dus ook op verschillende continenten gevoeld. Sterker nog, die wordt in Azië harder gevoeld dan in Europa. De relatieve concurrentiepositie zien we in die zin dus niet verslechteren. Tegelijkertijd is die aanbodschock er wel en daarop zullen wij moeten acteren. Dat heeft het kabinet ook gedaan.

Daarom hecht ik zeer aan de derde pilaar. Die gaat over de weerbaarheid en schokbestendigheid van de economie en de vraag hoe je de vraag naar energie kan reduceren om te voorkomen dat dit soort schokken hard neerslaan in de economie. Ik zal één voorbeeld noemen. Als ik de periode in 2022 na de Russische invasie in Oekraïne vergelijk met nu, dan zie ik dat het energieverbruik van huishoudens met zo'n 30% is verminderd. Dat was een enorme opgave. In de eerste plaats hebben de mensen thuis dat gedaan. Ook is het door de maatschappij gedaan. Het gaat dan om het isoleren van huizen, beter omgaan met energie et cetera. Dat is wel de richting die we op moeten gaan om schokbestendiger te zijn. Dit is nu namelijk onze tweede grote energieschok in korte tijd en het zal zeker niet onze laatste zijn. Ook bij het IMF, de G20 en op het internationale toneel vraag ik er dus aandacht voor dat de maatregelen die we nemen ook gericht moeten zijn op de lange termijn, om zo de energieonafhankelijkheid te versterken, de schokbestendigheid te vergroten en te voorkomen dat onze concurrentiepositie wordt benadeeld.

Er werd gevraagd hoe de economie er aan het einde van het jaar voor staat en of er een kans is op stagflatie en hyperinflatie. In algemene zin delen wij de zorgen. Er is een forse aanbodschock en die moeten wij niet onderschatten. Het kabinet heeft met enige terughoudendheid gereageerd op deze schok omdat we ernstig rekening houden met een verdere verslechtering van de situatie. Ook al komt er volgende week vrede, een bestand, dan nog is de schade die is berokkend enorm. Dat zit 'm in de energie-infrastructuur in het Midden-Oosten die is beschadigd, het feit dat hele productiecapaciteiten weer opgestart moeten worden en de scheepvaart. Een schip kan uitvaren, maar die moet ook

weer terug. Toen wij hier een aantal weken geleden bij het IMF in Washington over spraken, zeiden de Saudische collega's: "Onderschat dit niet, Europeanen. Er is meer kapot dan jullie mogelijk denken. Ook al komt er nu een bestand, dan nog zullen jullie de effecten daarvan sowieso niet voor de zomer merken. Ook op de middellange termijn heeft deze schok gewoon langdurige gevolgen."

Los daarvan moet ik er ook rekening mee houden dat de situatie nog verder kan verslechteren. Daarom werkt het kabinet in verschillende scenario's. In een donkerder scenario zullen we anders moeten acteren dan nu. We kunnen een euro maar één keer uitgeven. Dat betekent dat we nu ons hoofd koel moeten houden en met enige terughoudendheid moeten opereren, zodat je wel kan handelen en de ruimte hebt als de situatie verder verslechtert. Ik heb altijd gezegd dat het kabinet er dan ook zal staan. Het zijn dus niet alleen woorden. Het kabinet zal dan acteren. Dat betekent wel dat we nu enige terughoudendheid moeten hebben. In die context hebben wij een heel pakket aan maatregelen langs deze drie pilaren gepresenteerd.

Dan ga ik door met de vraag of er een kans is op stagflatie en hyperinflatie. Hyperinflatie zien wij niet. We zien wel een opwaartse druk op de prijzen, dus inflatie. Het CPB schat in het meest negatieve geval in dat de inflatie kan oplopen naar 5%. Dat is natuurlijk zeer ernstig, want dat raakt mensen direct in hun koopkracht en bedrijven in hun inkoopprijs, die ze dan deels moeten doorbelasten. De groei kan in het meest negatieve scenario terugvallen tot zo'n 0,3%, maar kan niet stilvallen. In die zin is er dus in formele zin geen sprake van stagnatie. We zien geen risico op hyperinflatie.

Als we kijken naar de kracht en hoe die zich ontwikkelt, dan zien we natuurlijk een neerwaarts risico en een neerwaartse druk op de economische groei en opwaartse druk op de prijzen. Dat is een situatie waarbij de mensen thuis gewoon niet gebaat zijn. Het leven wordt duurder en je inkomen blijft achter. Dat betekent dat je het gevoel hebt dat je verarmt. Dat willen we niet. We willen natuurlijk in welvaart toenemen. Dat betekent dat we moeten investeren in onze productiviteit, in onze veiligheid, in al die zaken waarvan we het met elkaar eens zijn dat we erin moeten investeren. Dat moet natuurlijk ook betaald worden. Daar staan moeilijke hervormingen tegenover, maar die zullen uiteindelijk allemaal nodig zijn om die welvaart te beschermen. Als ik het helemaal terugkook, dan wil je dat je volgend jaar aan de keukentafel zit en zegt: "Schat, volgend jaar wordt het beter. Het wordt niet minder." Dat is toch het gevoel dat we met elkaar willen.

Voorzitter. Dan was er nog een vraag over de investeringsbank. Dat hoort nog bij het eerste onderwerp, en daarna kom ik tot afronding van dit blokje. We gaan die nationale investeringsinstelling oprichten. Daarnaast willen we NADI, een ander innovatief instrument, inzetten om ook bij defensie-investeringen onze innovatiekracht te benutten. Er wordt vaak gedacht dat dat buiten de begroting kan. Was het maar zo simpel, zou ik zeggen. In de eerste plaats: geld is geld. Thuis kan ik ook zeggen: "Schat, dit is buiten het huishoudboekje." Dan zegt ze: "Wie heeft dan die rode auto op het pad betaald?" Het moet toch ergens vandaan komen. Zo werkt het ook bij de overheid. Ook het CBS stelt strenge eisen, zowel aan rendement als aan governance en aan wat er binnen en buiten de publieke sector valt. Als wij als kabinet de richting die we op willen en de contouren daar

van helder hebben, zullen wij die uiteraard aan de Tweede Kamer en aan uw Kamer doen toekomen. Dan delen wij wat onze gedachten hierbij zijn en in welke richting wij willen werken, zodat daar ook een debat over kan plaatsvinden. Dan horen we natuurlijk graag hoe beide Kamers hiernaar kijken. Ik ben ook zeer geïnteresseerd hoe u hier naar kijkt.

De basis is uiteindelijk dat het van toegevoegde waarde moet zijn. Het moet private investeringen niet verdringen, maar wel stimuleren. Uiteindelijk is het hogere doel dat het onze welvaart vergroot; daar zijn we allemaal bij gebaat, omdat we met die welvaart al die belangrijke voorzieningen betalen, zoals het onderwijs, de zorg en onze sociale zekerheid.

De heer **Kroon** (BBB):

Ik ben zeer verheugd om ook bij monde van de minister te horen dat er voortgang op het dossier is en dat het kabinet die richting ook ondersteunt. Het is alleen ondertussen wel tweeënhalf jaar geleden dat wij daar met elkaar over spraken. Ik ben heel nieuwsgierig of de minister dit iets concreter kan duiden qua timeline. Dat vraag ik niet alleen namens deze Kamer, die de motie steunde, maar ook namens de groep van initiatiefnemers, die zich gisteren nog een keer bij u gemeld heeft.

Minister **Heinen**:

Zeker. Ik wil voor de zomer concreet naar de Kamer kunnen sturen wat het plan is, de architectuur. Het gaat dan om hoe we het voor ons zien, de governance, de afbakening en de richting. Dat moet allemaal voor de zomer helder zijn. Daarnaast hebben we naar aanleiding van debatten die we hiervoor hebben gevoerd ook andere initiatieven genomen. Daarbij hebben we gekeken naar welke instrumenten we al hebben en hoe we die efficiënter kunnen inzetten. Daar is ook de fusie tussen Invest-NL en Invest International uit gekomen. We zitten midden in de transitie om die samen te voegen en die slagkracht te vergroten. Het is dus niet zo dat er niets gebeurt, maar ik snap het ongeduld. Ik wijs er wel op dat er helaas een kabinetsval tussen zat. Dat leidt altijd tot vertraging. Denk aan verkiezingen, formaties ... Ik vertel u niks nieuws. Dit kabinet is er nu twee maanden. Mijn ambitie is wel om dit in het eerste halfjaar van dit kabinet concreet uitgewerkt te hebben met mijn collega's in het kabinet en dat aan u te kunnen sturen, zodat we er een goed debat over kunnen voeren.

Dan wou ik naar het tweede onderwerp gaan: de financiering van de collectieve uitgaven. De heer Van Rooijen had daar een aantal vragen over gesteld. Ik herhaal die even zoals de heer Van Rooijen 'm heeft gesteld, namelijk: als een tekort knelt, dan moet er fors bezuinigd worden en niet aan de fiscale noodrem getrokken worden. Hij vroeg of ik het daarmee eens ben. Als het gaat om het op orde houden van de overheidsfinanciën, ben ik vanuit mijn rol altijd gericht op uitgavenbeheersing, omdat ik zie dat de opwaartse druk aan de uitgavenkant zit. Uiteraard zie ik ook de belastingen liever lager, maar belastingen zijn nou eenmaal een noodzakelijk kwaad om al onze voorzieningen te kunnen betalen. Als je naar de middellange en lange termijn kijkt, zie je de echte opwaartse druk aan de uitgavenkant. Het gaat voornamelijk om de oplopende uitgaven aan zorg en sociale zekerheid, die opgebracht moeten worden door een steeds kleinere groep werkenden.

In algemene zin ben ik het ermee eens dat we altijd naar de uitgaven zullen moeten kijken en niet naar de belasting. In formele zin hebben we natuurlijk een trendmatig begrotingsbeleid met een scheiding van inkomsten en uitgaven. Als er ergens knelpunten zijn, kijk ik dus wel door die bril naar dat vraagstuk. Zit het aan de inkomstenkant en zijn daar tegenvallers? Dan zal het ook aan de inkomstenkant gedekt moeten worden. Als het aan de uitgavenkant zit, dan zal het daar gedekt moeten worden. Daarmee vertel ik de heer Van Rooijen niets nieuws, maar in algemene zin ben ik het er natuurlijk mee eens dat je vooral naar de uitgaven moet kijken.

Ik wijs er wel op dat het zoeken naar een breed draagvlak voor uitgavenvermindering nog wel een uitdaging is, in beide huizen. Dit is natuurlijk het makkelijke verhaal, maar als wij ook echt de moeilijke keuzes moeten maken en moeten zeggen wie dan moet inleveren, dan wordt het natuurlijk een heel politieke en moeilijke discussie. Dat begrijp ik, maar we gaan die discussie wel graag aan, omdat we het belangrijk vinden dat we die discussie met elkaar voeren. Ik vind dat die te lang niet is gevoerd. Te lang is het politiek gegaan over waar we meer konden uitgeven. Daar kunnen we elkaar altijd vinden. We moeten beseffen dat dit belastinggeld wordt opgebracht door ondernemers, door mensen thuis en dat we daar heel goed mee om moeten gaan en dat dat moeilijke keuzes vergt, zeker bij een oplopende rente. Dat debat ga ik graag aan.

De heer Van Rooijen had ook de vraag wat mijn rol is in de belastingheffing. Formeel hebben wij de rollen natuurlijk goed gescheiden en werken wij daarop goed samen. Ik zie mijn rol vooral in een collegiale samenwerking en natuurlijk in het bewaken van de begrotingsregels, de scheiding van inkomsten en uitgaven en alle onderliggende regels die daarbij zitten. Daarnaast heeft belastingheffing primair als doel om inkomsten te genereren om alle uitgaven te kunnen doen. We kunnen het geld nu eenmaal niet drukken. Dat is in het verleden weleens geprobeerd, maar dan kom ik in dat hyperinflatiescenario terecht. Het zal dus ergens vandaan moeten komen. Het moet eerst verdiend worden voordat je het kan uitgeven en het moet dus belast worden om dat naar de overheid over te hevelen om dat uit te geven. Ik vind dat je dat beperkt moet doen, want het is, nogmaals, privaat geld. Daar is hard voor gewerkt en je moet heel goede redenen hebben om dat af te romen omdat je denkt dat je het als overheid beter kan besteden, maar daar zijn natuurlijk goede redenen voor als het gaat om onze veiligheid, sociale zekerheid et cetera.

Er zijn ook andere doelen te definiëren voor de belastingheffing, bijvoorbeeld het beïnvloeden van inkomensverschillen en het beprijzen van maatschappelijke effecten. Je kan politieke debatten voeren over de vraag of dat nou ook een doel is van het belastingstelsel. Ik denk dat we daar terughoudend in moeten zijn, omdat dat aanleiding geeft voor het steeds complexer maken van het belastingstelsel. Tegelijkertijd is het als je belasting heft natuurlijk niet gek om te kijken of je die belasting kan heffen waar dat het minst verstorend is of dat je die belasting kan heffen op een vervuulende activiteit en zegt: dan slaan we twee vliegen in één klap, namelijk inkomsten genereren en tegelijkertijd bijvoorbeeld vervuiling terugdringen. Nogmaals, daar moet je terughoudend mee omgaan, omdat het het belastingstelsel ook complexer kan maken. Je moet ook altijd kijken naar het draagvlak voor belastingheffing. Als het gevoel ontstaat dat we met belastingheffing alleen maar politiek aan het

bedrijven zijn, dan zal het draagvlak verminderen. Iedereen begrijpt echter wel dat je, ook al is het niet leuk, uiteindelijk belasting zal moeten betalen om al die voorzieningen, van straatverlichting tot aan politie, te betalen.

Dat in zeer algemene zin. Mijn collega is een veel grotere expert als het gaat om de fiscaliteit. Ik zal dus hier een punt zetten, om niet te veel op het beleidsterrein van mijn collega's en de staatssecretaris te komen.

De heer Van Rooijen had ook een vraag over het niet uitvoeren van de motie die vroeg om dekking van het amendement-Grinwis. Het klopt. De heer Grinwis heeft een motie ingediend die intertemporeel ... O, nee. Het is een amendement. Excuus. Hij heeft een amendement ingediend dat op zich intertemporeel, zoals ze dat dan heel ambtelijk zeggen, wel van dekking was voorzien, maar in het voorliggende kasjaar niet. Dat ging om fors geld, ruim een miljard. Dat heeft er met een besluit van de Europese Commissie om ETS2 uit te stellen van 4 miljard en nog een aantal tegenvallers als gevolg van de kabinetsval, dus besparingsverliezen, toe geleid dat het tekort volgend jaar op -3% zit. Ik vind dat zeer zorgelijk, want dat is een tekort dat is geraamd voordat de situatie in het Midden-Oosten veranderde, voor het conflict met Iran. Dat zal eerder een negatief effect hebben dan een positief effect en de marges zijn al zeer klein. Dus ongedekte amendementen of moties helpen daar niet bij.

De heer Van Rooijen vroeg terecht om dat te dekken. Tegelijkertijd is het als je in een formatie zit lastig om dekking te vinden in het voorliggende jaar, omdat je dan echt aan de noodrem moet trekken. Dan kom ik op terug op het vorige punt. Ik proef tussen de regels door dat de heer Van Rooijen ook niet is van het dan maar incidenteel de belastingen verhogen en die dan volgend jaar weer verlagen. Dan ben je namelijk zeer ad hoc beleid aan het voeren. Dat is de reden dat dit punt in de formatie is geadresseerd. Het is dus meegelopen in het totaal kader, waarin er een overdekking is in latere jaren. Hij is dus steeds intertemporeel, een vreselijk ambtelijk woord, wel gedekt, maar in het voorliggende kasjaar niet. In die zin loopt hij het saldo in.

Dat is het nadeel als je een kabinetsval hebt. Het is heel moeilijk om dan tegenvallers die op dat moment plaatsvinden nog bij te sturen. Dat zie je terug in een hoger tekort. Het leidt ertoe dat marges kleiner zijn. Dat leidt er dus ook toe dat als een situatie ineens verandert, waar we nu mee te maken hebben, je hele kleine marges hebt om op in te grijpen. Mijn betoog is dus ook altijd: zorg voor buffers; dekken is niet leuk gelet op de moeilijke keuzes die erachter zitten, maar het zorgt wel voor ruimte op de begroting, zodat als het tegenzit je ook kan ingrijpen. Die ruimte hebben we elkaar hier niet gegund.

De heer Van Rooijen (50PLUS):

De minister geeft toe dat het niet in de Voorjaarsnota is gebeurd. Ik heb daar ook wel enig begrip voor. Maar kan hij toezeggen dat bij het Belastingplan wél voor alternatieve dekking wordt gezorgd, gelet op de motie die hier, met brede steun, is aangenomen? Het gaat namelijk niet aan om dan zomaar een groep — die groep heeft overigens ook geen renteaftrek meer en was beloofd dat ze dan geen bijtelling zou krijgen — die eigenlijk z'n best doet, ook voor het belang van het land, te straffen met iets voor een ander doel.

Minister Heinen:

Naar aanleiding van deze interruptie begrijp ik de vraag van de heer Van Rooijen beter. Het verzoek was dus niet zozeer "dek het" maar om te zorgen voor alternatieve dekking. Ik denk dat hij daarmee verwijst naar de dekking van de heer Grinwis; de wet-Hillen zat daar namelijk in. Vanuit de achtergrond en de politieke overtuiging van de heer Van Rooijen begrijp ik dat hij daar niet gecharmeerd van is. Tegelijkertijd betreft dit een breed aangenomen amendement, en ik zoek wel elke keer naar meerderheden. Dus in het Belastingplan zullen de staatssecretaris en ik wederom op zoek gaan naar meerderheden. Ik hoop ook op de steun van de heer Van Rooijen. Ik weet wat zijn voorkeuren zijn en wat hij afkeurt. Ik kan u nu niet toezeggen dat ik u volledig ga bedienen, maar in ons streven naar een breed draagvlak ga ik natuurlijk wel proberen om u allemaal zo veel mogelijk te bedienen.

De heer Van Rooijen (50PLUS):

Ik had in mijn tekst al aangegeven dat het ging om de wet-Hillen. De minister zegt dat hij dat nu begrijpt, maar ik denk dat hij dat toch al wel begrepen had, maar dat even terzijde. Wij vinden het niet fair om ... Kijk, die wet is afgeschaft. Daar heb ik een filibuster over gehouden in de Tweede Kamer. Daar gaan we het allemaal niet over hebben, maar: beloofd is beloofd. Ik herinner me dat andere fracties, zoals de CDA-fractie, zeiden: "Het is toch niet netjes als je eerst hebt beloofd om mensen die hun hypotheek hebben afgelost, geen bijtelling te geven, en dan wordt die wet afgeschaft en gaan we die groep die zo z'n best doet, nog harder pakken. Dat vinden we hier niet rechtvaardig." Dat de Tweede Kamer dat heeft gedaan in een opwelling, is voor ons in de Eerste Kamer nog geen reden om te zeggen: dan volgen we dat maar.

Minister Heinen:

Nee, en dat is uw goed recht. Er worden vaker keuzes gemaakt of aanpassingen gedaan die niet de mijne waren. Ik wijs erop dat het vorige kabinet ook een hogere korting op de accijns had voorgesteld, maar dat de Tweede Kamer die met een half miljard heeft verlaagd. Dat was overigens door dezelfde indiener. Anders was de accijns nu lager geweest. Dat is ook een keuze van het parlement geweest en niet van het kabinet. Ik heb dat alleen wel te respecteren, want wij regeren natuurlijk op basis van democratische meerderheden.

Mevrouw Moonen (D66):

Met alle respect, maar de heer Van Rooijen gebruikte in de laatste interruptie heel vaak het woord "we" en de uitdrukking "wij hier in de Eerste Kamer". Wat betreft het amendement-Grinwis en de wet-Hillen was deze Kamer meer gedifferentieerd in haar mening. Dat wilde ik omwille van de zorgvuldigheid wel graag even toevoegen.

De voorzitter:

Collega's en bewindspersonen, ik kijk even naar de klok. Het debat loopt nogal uit. We zijn ook wat later begonnen. Ik wil dit debat echt om 16.40 uur afgerond hebben, want we hebben nog een ander debat. Aan u en ook aan de collega's het verzoek om daar even op te letten. Bovendien hebben we nog een tweede termijn. De minister.

Minister Heinen:

Dan zal ik ook een duit in het zakje doen door mijn tempo op te voeren en wat beknopter te zijn in mijn beantwoording. De heer Van Rooijen had nog meer vragen, maar voor de verandering ga ik naar een vraag van zijn collega, de heer Oetelaar, over welke maatregelen we nemen om de langetermijnschuld beheersbaar te maken. Ik wil dat niet flauw afdoen, maar dat betreft het regeerakkoord. Alle ombuigingen die daarin staan, dragen bij aan het reduceren van het oplopen van de schuld. Ik was verrast door de inbreng van de heer Oetelaar. Ik zou daar bijna uit afleiden dat er bij hem ook steun is voor alle plannen van het kabinet, die dus ook gericht zijn op het niet verder laten oplopen van het tekort. Het is waar dat er nog steeds een tekort is. Ik wil dat betoog ook graag onderschrijven. Soms lijkt het weleens alsof de 3%, dus het maximum in Europa, als een soort nieuwe nul wordt gezien, in de zin van: als we eenmaal onder de 3% zitten, dan zijn we er. Maar een tekort van 3% is nog steeds een tekort van 35 miljard euro, wat we niet hebben en wat we wel per jaar uitgeven. Als je een hele kabinetsperiode van vier jaar een tekort hebt van 3%, zou dat oplopen tot 140 miljard. Dat is allemaal geld dat we lenen en dat de mensen na ons moeten terugbetalen, met rente. Ik ben daar geen voorstander van. Ik ben natuurlijk voorstander van alle maatregelen die bijdragen aan het reduceren van het tekort, maar ik kijk er wel naar in het licht van maatschappelijk en politiek draagvlak.

De voorzitter:

Overigens was het de heer Van den Oetelaar, die deze vraag stelde.

Minister Heinen:

Van den Oetelaar, excuus.

Dan was ook een vraag of ik het basispad van het CPB herken. Uiteraard, daar baseren we de plannen op; het is de basis van alle plannen van het kabinet. Die projectie is op basis van de beste inschatting van de economie en de demografie gemaakt. Alle macromodellen die daaraan ten grondslag liggen, zijn ook openbaar. Die staan gewoon op de website van het CPB. Die kunnen we narekenen; hartstikke leuk. Daar kan je op afstuderen. Dat heb ik zelf gedaan. Dat kan ik niet iedereen aanraden — dat zijn soms eenzame zomers — maar je leert er heel veel van. Maar ze zijn allemaal na te kijken. Wij hebben best een ontzettend goed ramingsinstituut. We mogen er best trots op zijn hoe goed dat in staat is de ramingen te doen zoals het dat doet.

Dan was er nog een vraag over ... Ik probeer even de vraag te destilleren. Het was eigenlijk meer een retorische vraag, namelijk of het kabinet rekeningen niet moet doorschuiven naar toekomstige generaties. Daar zijn we het zeer mee eens. Er is nog steeds een tekort. Ik wijs erop dat of een tekort uiteindelijk de schuld verder doet oplopen, ook afhangt van de productiviteit van een economie. De productiviteitsgroei is echt op een lager groeipad gekomen. Ik denk dat 1,5% al te optimistisch is. Die moet echt omhoog.

Er zijn twee manieren om over houdbaarheid te spreken. Eén is de uitgaven beheersen, maar de ander is om de economie te laten groeien en de productiviteit daarmee te verhogen. Economen zijn het erover eens dat als het tekort onder de 2% zit, de schuld zich ongeveer stabiliseert op 60%. Maar ze gaan er wel van uit dat je wel echt een pro-

ductiviteitsgroei van zo om en nabij de 1,5% moet hebben. Daar zitten we nu echt niet op. Dat is een ander thema, voor een ander debat, maar het is wel zorgelijk. We zullen echt meer moeten doen om de economie op een hoger groeipad te krijgen en de rekeningen daarmee niet naar toekomstige generaties door te schuiven.

Dan kom ik bij mijn laatste onderwerp: pensioenen en AOW. Dat deel ik met de staatssecretaris, want veel vragen zijn ook op zijn terrein gesteld.

Er was een vraag — dat was eigenlijk meer een betoog — over de landsadvocaat met betrekking tot de nieuwe pensioenwetgeving, ook van de heer Van Rooijen. In algemene zin kan ik daar het volgende over zeggen. Juridische adviezen over invaren, waaronder die van de landsadvocaat, zijn vertrouwelijk. Conform de rijksbrede lijn zijn deze stukken niet openbaar. De stukken hebben echter in januari 2024 vertrouwelijk ter inzage gelegen voor de leden van de Staten-Generaal, op basis van de Regeling vertrouwelijke stukken.

Bij de totstandkoming van de Wtp is uitvoerig stilgestaan bij de juridische houdbaarheid van de stelselherziening. Er is destijds zeer uitgebreid een zorgvuldig wetgevingsproces doorlopen. Ook de Raad van State heeft daarbij geoordeeld dat het invaren gerechtvaardigd is en dat maatregelen proportioneel zijn. Het is uiteindelijk van belang hoe invulling wordt gegeven aan de transitie, dat de belangen van alle deelnemers daarin worden meegewogen en dat er sprake is van evenwichtige besluitvorming. Dat is ook de reden waarom de transitie is omkleed met waarborgen en dat het ministerie van SZW de transitie zorgvuldig monitort.

Er zijn een aantal vragen gesteld over dit thema. Ik ga wel in algemene zin doorverwijzen naar mijn collega in het kabinet, de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, die echt verantwoordelijk is voor het hele pensioenstelsel.

De heer Van Rooijen had ook de vraag of het klopt dat het kabinet naar alternatieven kijkt binnen het AOW-domein als de verhoging van de AOW-leeftijd niet door zou gaan. Ik ga daar niet op vooruitlopen. Die gesprekken moeten gewoon plaatsvinden. Die voert mijn collega in het kabinet hopelijk ook met de vertegenwoordigers van de polder.

Voorzitter. Als laatste in dit onderwerp had de heer Van Rooijen ook de vraag naar mijn reflecties op de kosten van de AOW, die maar beperkt stijgen in vergelijking met de zorg, en op de fiscalisering van de AOW, die in de woorden van de heer Van Rooijen een enorme belastingverhoging betekent voor AOW'ers. De stijging van de AOW refereerde, geloof ik, aan 1% van het bbp, maar ik zou dat niet typeren als heel weinig. 1% van een bbp van 1.200 miljard is nog steeds ontzettend veel geld. Dat moet allemaal opgebracht worden door een steeds kleinere groep werkenden.

Wij hebben een goed pensioenstelsel met verschillende pilaren. De tweede pilaar is natuurlijk een groot goed dat we hebben, maar de eerste pilaar is wel een pay-as-you-gosysteem, zoals je zegt, dus dat betekent dat de huidige werkenden moeten betalen voor de gepensioneerden. Dat doen we natuurlijk ook omdat iedereen een goed pensioen verdient. De discussie voeren over de betaalbaarheid vinden wij wel gerechtvaardigd. We zitten nog aan het begin van die discussie, dus laat ik daar nou ook niet te veel over

zeggen. De minister van SZW voert daar op dit moment de gesprekken over. Alles wat ik daar nu over zeg, is daar niet dienstig aan.

Voorzitter. Daarmee ben ik ook gelijk gekomen bij de afronding van de vragen die aan mij werden gesteld.

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

De AOW en de pensioenen. Ik begin met de pensioenen in het algemeen; op de landsadvocaat kom ik terug in het begrotingsdebat met de minister van Sociale Zaken. U zat op 6 april in het debat over de regeringsverklaring naast de minister-president, toen de minister-president zei: "Meneer Van Rooijen, u stelt zulke ingewikkelde, moeilijke vragen dat ik het niet waag om daarop te gaan antwoorden, maar vindt u het goed dat er een brief van de minister van Sociale Zaken komt?" Zo ben ik dan. Ik vond dat slim van de minister-president; Rutte deed dat ook weleens. Ik heb er vanochtend via de Griffie naar laten vragen. We zijn nu vijf weken verder, maar de antwoorden zijn er nog niet. Kan de minister zijn collega nogmaals vragen om die vragen in lijn met die toezegging van de minister-president, die hier volgens mij ook op moet toezien, nu zo snel mogelijk te beantwoorden? Dan ga ik deze minister daar op dit moment uiteraard niet mee lastig vallen.

Ten slotte over de AOW. U zat naast de minister-president toen ik zei dat wij, als de verhoging van de AOW-leeftijd niet doorgaat, niet willen dat de dekking binnen de AOW wordt gezocht. De minister-president zei toen: "Wij gaan zoeken naar alternatieven". Hij zei in feite dat dat binnen het domein van de AOW gebeurt. Voor zover dit al niet duidelijk was, heeft minister Vijlbrief uit-en-te-na, ook in de Tweede Kamer, gezegd dat dit zal gebeuren in het domein van de AOW. Ik ben het met de minister eens dat we daar nu allemaal niet op vooruit moeten lopen. Er is hier een motie aangenomen die uitsprekt dat de verhoging van de AOW-leeftijd niet door zou moeten gaan, maar weet van 50PLUS in de Tweede Kamer — ik heb begrepen dat u ook mijn collega Struijs regelmatig spreekt — en in de Eerste Kamer dat wij dat niet gaan doen. "Die brug gaan wij niet over", zei ik tegen de minister-president. Weet één ding: de fiscalisering van de AOW is een belastingverzwaring voor de laagste pensioeninkomens. De Bosbelasting was in die toenmalige formatie het einde van de Partij van de Arbeid. Het ging niet over de rijke gepensioneerden; het ging over de arme gepensioneerden, want de eerste pensioenschijf tot 20 mille wordt gepakt met een inkomensdaling van 15%. Dat geef ik u mee.

De **voorzitter**:

Er was één vraag over een brief.

Minister **Heinen**:

Dit punt is helder. De heer Van Rooijen heeft dit ook vaak benoemd. Dit heb ik dus scherp op het netvlies. Wat het informatieverzoek betreft: ik zal mijn collega er uiteraard op wijzen dat het ongeduld hier toeneemt en dat die informatie snel naar de Kamer moet. Ik weet wel dat mijn collega in het kabinet ongelofelijk hard werkt. Als iemand voor een zware klus staat, is dat de heer Vijlbrief. Hij werkt hier met al zijn inzet en al zijn vermogen aan. Ga er maar aanstaan, zou ik zeggen. Hij doet zijn stinkende best. Ik denk dat hij een paar uur per nacht slaapt, maar ik zal hem in de paar

uur die hij nog over heeft, zeggen dat hij haast moet maken met dit punt. Dit is u immers toegezegd en dan moet dit ook naar de Kamer komen.

De heer **Van den Oetelaar** (FVD):

Mijn vierde vraag ging over de toezegging om het houdbaarheidsscenario zoals in de CPB-projectie op te nemen in de begrotingsstukken.

Minister **Heinen**:

Ja. Deels doen we dat al. Ik zal dat verbeteren. Ik heb vanochtend een gesprek met de Raad van State gehad over hoe we aankijken tegen de houdbaarheid. Ik kan u toezeggen dat we dit onderwerp breder oppakken in de Miljoenennota. Ik wil daar ook een beschouwing bij geven over hoe inzichtelijk 2060 is, want als je één verkeerde aanname van hier en nu doortrekt naar 2060, vertaalt dat zich exponentieel naar de toekomst. Ik vind ook dat wij de discussie over de komende tien jaar te weinig voeren. Ik ben dus voornemens om ook in de begrotingsperiode te kijken of we dat kunnen verlengen van vijf jaar naar tien jaar, zodat we ook over de middellange termijn en de lange termijn het politieke debat blijven voeren. Ik vind het zonde dat de houdbaarheidsindicator ooit is verdwenen. Nu hebben we schuldprojecties. Ik vind het op zich goed dat er een waaier in zit met berekeningen van de kans dat zo iets zich voordoet. Tegelijkertijd liggen daar ook aannames aan ten grondslag. Het is goed dat we ook daar het politieke debat over voeren. Ik zal dit in de Miljoenennota dus een prominentere plek geven, ook in het licht van de bredere discussie die u hier terecht naar voren brengt. Ik hoop dat ik uw vraag daarmee heb beantwoord.

De **voorzitter**:

Dan geef ik het woord nu graag aan de staatssecretaris van Financiën.

Staatssecretaris **Eerenberg**:

Dank u wel, voorzitter. Dank ook dat ik voor het eerst in uw plenaire zaal mag zijn, in die zin van uw debat mag genieten en vele aan mij gestelde vragen mag beantwoorden.

Ik kreeg van de heer Van Rooijen de vraag die hij ook aan de minister stelde: wat is de opvatting van de ondergetekende over belasting, belastingheffing en belasting betalen? Hij vroeg zelfs of we een vriend van de belastingbetaler wensen te zijn. Het antwoord is uiteraard ja. Dat heb ik bijvoorbeeld ook nadrukkelijk gezegd tegen een klas mbo'ers waar ik voor mocht staan om de belastingen uit te leggen. Zij gingen daarbij met elkaar allerlei belastingaangiften doen en zagen dat ze bijvoorbeeld heel veel belasting terugkregen. Ik besef dat het in dat geval relatief makkelijk is om vriend van de belastingbetaler te zijn. Voor al die andere mensen, waar dat niet voor geldt, is belasting betalen er toch ook gewoon als prijs voor een fatsoenlijke samenleving. Ik besef dat de een met meer liefde belasting betaalt dan de ander, maar we hebben ook de collectieve voorzieningen in dit land goed te organiseren. Voor de rest sluit ik mij aan bij alles wat de minister daarover zei.

Een andere reden die we erin willen houden om vriend van de belastingbetaler te willen zijn, is dat ons stelsel natuurlijk ook beheersbaar moet blijven. De heer Van Rooijen vroeg

hoe het met de hervormingen gaat. Dat is een belangrijke opgave, ook voor mij persoonlijk. We hebben een buitengewoon ingewikkeld stelsel. Dat zit op het stelsel zelf en op allerlei regelingen. Ja, we hebben de opdracht om dat te versimpelen en te vereenvoudigen. Ik kom aan het einde van het jaar ook met een brief waar echt al een agenda in staat voor de manier waarop we dat moeten doen. "Politieke moed" viel eerder vandaag in deze Kamer en dat zal het ook van ons vragen. Het is niet alleen een analytisch vraagstuk over hoe dat stelsel moet werken. Het gaat ook over de vraag of wij collectief over onze eigen schaduw durven heen te springen, omdat al die regelingen en al die uitzonderingen vaak ook ergens een oorsprong hebben; er moest namelijk iets geregeld worden. Dat is allemaal begrijpelijk, maar het vraagt politieke moed om met elkaar het aantal regels te verminderen.

Voorzitter. De heer Van Rooijen vroeg in het bijzonder hoe het dan met de externe commissie zit. De minister-president heeft dat ook gekoppeld aan die brief. Ik zie iets voor me wat eigenlijk lijkt op de suggestie die u hier in het debat deed, namelijk dat als wij toch aan die brief werken, wij natuurlijk externe experts een soort reflectie kunnen laten geven op wat er nou wijs is om te doen. U mag die externe expertise een "commissie" noemen, maar het moet wel in de tijdlijn van die brief passen; u refereerde ook aan een aantal maanden. Dan kunnen we vanuit die brief en vanuit die reflectie, ook ingegeven door een externe helikopterview, zo u wilt, volgende stappen zetten. Wat mij betreft gebeurt dat overigens nadrukkelijk op basis van heel veel rapporten die er al liggen — er ligt namelijk al veel — maar voorzien van frisse externe expertise.

Voorzitter. Dan een vraag die zowel door de heer Van Rooijen werd gesteld ... Maar ik vermoed dat ik eerst nog een vraag over de commissie krijg.

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

Kort. Ik kom er vanwege de tijd ook in tweede termijn niet meer op terug; daarom doe ik het even per interruptie. Ik begrijp dat de staatssecretaris zegt dat hij het idee om er externen bij te betrekken op zichzelf niet zo gek vindt, maar mijn fractie trekt het breder, ook gelet op de motie die aanvaard is. Stel nou eerst met een paar kopstukken, zoals vroeger ook gebeurde, de hoofdlijnen vast en leg die dan vervolgens bij het departement neer. Daar gaat men het dan verder uitwerken. U zegt dat er aan het eind van het jaar een brief komt. Dat komt me eigenlijk goed uit, want ik had het over het binnen enkele maanden aan de slag gaan met die commissie. Als u die commissie morgen instelt, kan die in de zomer, bij wijze van spreken uiterlijk augustus, die contouren schetsen. Die contouren kunt u meenemen naar de brief die u aan het eind van het jaar zou opstellen. Is dat wellicht een oplossing?

Staatssecretaris **Eerenberg**:

Volgens mij zitten wij verrassend dicht bij elkaar. Ik heb u dus gezegd dat wij aan die brief werken. Onderdeel van die brief is de agenda voor de manier waarop we gaan hervormen en versimpelen. Daar moet een visie richting de toekomst in zitten, maar er moet ook sprake zijn van een pragmatische aanpak, omdat je stap voor stap en telkens weer wil zorgen voor het afbouwen van regelingen die bijvoorbeeld ondoelmatig zijn. Ik wil die brief verrijken met kennis van de door u gesuggereerde commissie. Dat is dan

wel in de tijdlijn van die brief, want we moeten ook aan de slag.

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):

Bent u bereid om die commissie snel in te stellen? Kunt u dat toezeggen? Ik wil u de namen aanreiken van mensen die dat graag willen doen.

Staatssecretaris **Eerenberg**:

Ik had al zo'n vermoeden dat u daar suggesties voor had, meneer Van Rooijen. Als ik het wil doen zoals ik het nu zeg, kan het niet anders dan dat ik snel moet handelen.

De heer **Kroon** (BBB):

Ik ben optimistisch maar toch een beetje in verwarring over de voorgaande woordenwisseling. We krijgen van de regering een brief met plannen, ideeën en een praktische uitvoeringsvolgorde. Tegelijkertijd zit daar een lakmoesproef van een commissie bij, of komt daar een brede visie bij van een onafhankelijke commissie, die samen met die brief gelezen moet worden.

Staatssecretaris **Eerenberg**:

Ik snap deze vraag, maar dit is eerlijk gezegd ook iets wat in mijn hoofd is ontstaan, gehoord dit debat. We waren bezig met die brief en die agenda. Ik heb goed gehoord dat er een motie ligt met daarin een goed idee, waarvoor hier ook breed draagvlak is. Ik ga die twee in elkaar proberen te schuiven zodat ze elkaar versterken. Dan lijkt het mij zinvol dat u dat uiteindelijk ook in samenhang leest. Maar als u mij nu vraagt hoe dat er precies uit gaat zien en hoe die commissie gaat werken, is mijn antwoord: het idee is 35 minuten oud.

De heer **Kroon** (BBB):

Nou, gelukkig is ons idee al wat ouder, staatssecretaris!

Staatssecretaris **Eerenberg**:

Dat besef ik. Dat besef ik.

De heer **Kroon** (BBB):

Daarom kom ik er toch nog even op terug. Ik ben blij om dit te vernemen en ik ben blij dat u het omarmt. En mocht er nog enige aarzeling zijn aan uw kant of in uw geledingen: dit voelt wellicht als een stapje vertragen, maar ik denk dat het u gaat versnellen nadat we die twee documenten in samenhang hebben kunnen bespreken. Ik moedig u dus vooral aan om die commissie zo snel mogelijk en zo onafhankelijk mogelijk haar werk te laten doen. En "onafhankelijk" betekent, meneer Van Rooijen, dat u daar ook geen mensen voor moet aanwijzen. We moeten wel een beetje rolvast blijven.

De **voorzitter**:

De staatssecretaris vervolgt na deze oproep zijn betoog.

Staatssecretaris **Eerenberg**:

en we willen daar langer de tijd voor nemen. Dat kan ik mij voorstellen. Met "u" bedoel ik uw Kamer en niet de heer Van Rooijen. Tegelijkertijd denk ik — dat moet me ook even van het hart — dat wij een zorgvuldig proces te doorlopen hebben met elkaar. Ik snap dat er mensen zijn die zich zorgen maken om box 3, maar wij hebben ook met elkaar een verantwoordelijkheid om die zorgen niet te voeden, door ervoor te zorgen dat wij kunnen aantonen dat je het met een aantal gerichte aanpassingen verbetert voor de vastgoedsector, voor de mensen die uitbetaald krijgen in aandelen, voor de kleine spaarder en voor de mensen die nu een tegenbewijsregeling hebben. Als we box 3 dan qua spelregels ook nog grotendeels gelijkstellen aan box 2, denk ik dat we een heel eind zijn met elkaar.

De voorzitter:
Mevrouw Moonen.

De heer Van Rooijen (50PLUS):
Voorzitter ...

De voorzitter:
We gaan nu naar mevrouw Moonen, want ik wil nu geen discussie over box 3.

De heer Van Rooijen (50PLUS):
Nee, dat wil ik ook niet, maar de staatssecretaris zei dat het later kan zijn dan december. Ik had het over voor de zomer. Dus voor de duidelijkheid ...

De voorzitter:
Ik wil ook geen discussie over de planning van box 3, want we hebben de staatssecretaris gehoord.

Mevrouw Moonen (D66):
Voorzitter, ik wil toch graag even een punt van orde maken. We behandelen hier eigenlijk de begroting en de nationale schuld. Ik vind dat we best wel veel uitweiden. We hebben al veel gehoord over pensioenen. Dat hoort eigenlijk bij SZW. Nu gaat het uitgebreid over belastingen. Ten aanzien van de belastingen hebben we met elkaar in het laatste overleg met de staatssecretaris heldere procesafspraken gemaakt. Zoals ik het zie, zitten we nog steeds op de lijn van die gemaakte procesafspraken. Ik wil toch graag dat we ons houden aan wat we hier vandaag geagendeerd hebben.

De voorzitter:
Helder. Staatssecretaris, u vervolgt uw betoog. U was bij blokje vier.

Staatssecretaris Eerenberg:
Ik was stiekem al bij blokje vijf aanbeland.

De voorzitter:
Bij blokje vijf? Dat is mooi.

Staatssecretaris Eerenberg:
Dat valt weer mee. Laat ik iets verrassends doen. Ik schakel van box 3 naar box 2. Voorzitter, u bent helemaal van uw â propos. Ik snap het zeer.

Een vraag van de heer Van Rooijen over box 2 was hoe het kabinet aankijkt tegen het idee om de dividendbelasting in box 2 tijdelijk te verlagen. Het klopt dat dat tijdelijk, incidenteel, extra belastinginkomsten oplevert voor de staatskas, omdat er dan waarschijnlijk veel dividend uitgekeerd gaat worden. De prijs die we daar met elkaar voor betalen, is tweeledig. De inkomsten zullen structureel wat lager zijn, want je haalt in feite inkomsten naar voren, en je zal een wisselend tarief hebben. Als er één ding is waar beleggers ook in de media iets over zeggen richting ons allen, los van over welke box het gaat, is het: heb nou stabiel beleid.

Voorzitter. Dan ga ik naar de schenk- en erfbelasting. De heer Van Rooijen vroeg ook op dat punt wat het kabinet voornemens is te gaan doen. Het korte antwoord is: dat weet het kabinet nog niet, want wij zijn nog aan het studeren op het rapport dat voorligt en wat wij daarmee wensen te doen. Daarmee is er nog geen standpunt ingenomen.

Voorzitter. Dan de tabelcorrectiefactor. Die zit in box 1; zo tikken we alle boxen aan. Daarvoor verwijs ik naar de augustusbesluitvorming. U weet wat er in het coalitieakkoord staat. Dat is de bekende tabel. Die is leidend, maar daar gaat de augustusbesluitvorming nog overheen en daar kan ik niet op vooruitlopen.

Voorzitter. Dan de belastingclaim op toekomstige pensioenen. Dat is een mooie en voorstelbare vraag vanuit 50PLUS. Tegelijkertijd is het een ingewikkelde vraag, omdat het nog niet helemaal helder is hoe het nou zit met het toekomstige rendement. Het toekomstige rendement heb je nodig om te bepalen wat de toekomstige belastingclaim wordt. Toch een rekensommetje; u vroeg erom. Het pensioenvermogen gaat richting 1.600 miljard euro. Met het gemiddelde belastingtarief van 30% betekent dat dat je op een belastingclaim van 480 miljard euro uitkomt.

Voorzitter. Dan gaan we naar de vakantiehuizen en de stapeling van maatregelen. Daar is het kabinet zich van bewust. Daarbij spelen overigens ook externe factoren, zoals de gestegen rente. Die is echt anders dan vijf jaar geleden. Ook dat heeft veel invloed op eigenaren van vakantiehuizen. Ik noem ook het btw-tarief en inderdaad box 3. We hebben een monitor gepland staan voor het begin van 2027. Op basis van die monitor kunnen we eventueel kijken of de effecten daarvan dermate ongewenst zijn dat er beleid aangepast moet worden. Ook daarop kan ik niet vooruitlopen.

Voorzitter. Tot besluit in blokje vijf en tevens mijn bijdrage ... O, die vraag heb ik al beantwoord. Die ging over de pensioenen. Ik ben dus ook rond, voorzitter.

De voorzitter:
Dank u wel. Ik heb een vraag aan de woordvoerders. Ik heb veel ruimte gegeven voor vragen en discussie heen en weer. Kunt u zonder de tweede termijn als ik nu nog even ruimte geef voor vragen die u heeft?

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):
Ik heb een heel korte tweede termijn, voorzitter.

De **voorzitter**:
Een hele korte tweede termijn? Dan geef ik u één minuut.

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):
Ik heb ook één motie. Normaal is de tweede termijn bij een wetsontwerp de helft van de spreektijd in de eerste termijn, maar daar hebben we het even niet over. Ik kan het heel kort houden. Ik heb een aantal interrupties mogen plegen. Dat heeft tot een goede discussie geleid. Dat werkt vaak veel beter met interrupties dan in een tweede termijn.

De staatssecretaris en de minister dank ik uiteraard voor de antwoorden. Het woord "emigratie" heeft de minister nog niet in de mond genomen, maar wellicht komen we daar nog op terug. Ik had ook gevraagd om eens heel goed te kijken naar de emigratie. Misschien kan met name de minister van Financiën nog zeggen of bij hem bekend is dat die verzoeken nu komen bij banken. Ik krijg signalen van mensen die zeggen: is het niet verstandig om te emigreren?

Voorzitter. Ten slotte heb ik een motie. Ik blijf dus binnen de minuut, denk ik.

Motie

De Kamer,

gehoord de beraadslaging,

overwegende dat de kwaliteit van wetgeving onder meer veronderstelt dat de Eerste Kamer der Staten-Generaal als medewetgever voldoende tijd heeft om zich een afgerond oordeel te kunnen vormen over voorliggende wetsvoorstellen;

overwegende dat de ervaring leert dat dit niet voldoende het geval is bij voorstellen die voortvloeien uit de op Prinsjesdag bij de Tweede Kamer ingediende rijksbegroting, die op 1 januari van het nieuwe begrotingsjaar in het Staatsblad dienen te worden gepubliceerd;

overwegende dat door die tijdsdruk de Eerste Kamer der Staten-Generaal haar taak om deze voorstellen zorgvuldig te toetsen niet naar behoren kan uitoefenen;

verzoekt de regering om het indienen van de rijksbegroting structureel enige maanden eerder te doen plaatsvinden en mitsdien Prinsjesdag te verplaatsen naar een vaste dag in mei,

en gaat over tot de orde van de dag.

De **voorzitter**:
Deze motie is voorgesteld door het lid Van Rooijen.

Naar mij blijkt, wordt de indiening ervan voldoende ondersteund. Daarmee maakt zij deel uit van de beraadslaging.

Zij krijgt letter E (36800-IX).

De heer **Van Rooijen** (50PLUS):
Voorzitter. Ten slotte heb ik een vraag aan de staatssecretaris over de belastingcommissie, aansluitend op de verduidelijking waar collega Kroon om vroeg. Bent u bereid die commissie snel in te stellen? Kan het rapport van die commissie ook worden gepubliceerd, zodat we allemaal weten wat dat is? Neemt u dat vervolgens mee voor de uitwerking naar de brief? Graag een antwoord.

De **voorzitter**:
Dank u wel. Dan één minuut voor de heer Van den Oetelaar.

De heer **Van den Oetelaar** (FVD):
Dank u, voorzitter. Dank aan de minister en de staatssecretaris voor de beantwoording van de vragen. Wij zijn blij met de toezegging van de minister om het houdbaarheids-scenario op te nemen in de Miljoenennota. Dit zien we als een goede toevoeging om duidelijk te laten zien waar de begrotingstekorten op lange termijn toe kunnen leiden. Dit geeft iedereen die de stukken leest hopelijk nog eens te denken. FVD wil begrotingsoverschotten in plaats van tekorten. Dit willen we bereiken door minder uit te geven in plaats van lasten te verzwaren. Wij zien dan ook legio mogelijkheden om te snijden in grote projecten, zoals klimaatbeleid en massa-immigratie.

Dank u wel.

De **voorzitter**:
Minister en staatssecretaris, bent u in staat gelijk te reageren? Dat is het geval. Dan geef ik het woord aan de minister van Financiën.

Minister **Heinen**:
Voorzitter, dank u wel. Ik heb het nummer van de voorliggende motie niet voor mij omdat die nog uitgedeeld moet worden, maar ik kan wel een appreciatie geven als dat in de Handelingen goed gaat. Nogmaals, ik begrijp het verzoek van de Kamer. Ik moet 'm toch ontraden. Dat doe ik met verwijzing naar het debat en het interruptiedebat dat wij hierover hebben gevoerd.

De **voorzitter**:
Helder. Dank u wel voor deze korte tweede termijn. O, er was nog een vraag over emigratie.

Minister **Heinen**:
Voorzitter, excuus, er was inderdaad nog de vraag of wij informatie hebben waaruit blijkt dat mensen willen emigreren. Ik heb daar geen specifieke informatie over. Ik zie wel eens tv-programma's, zoals Ik vertrek. Er is natuurlijk altijd een behoefte om het geluk in het buitenland te zoeken. Tegelijkertijd is er nog steeds een beweging van mensen die in Nederland willen investeren. Hoe dat saldo er precies uitziet, kan ik u hier niet vertellen. Het is niet mijn bedoeling om er vrolijk over te doen, want de oorzaak is ernstig, maar ik heb daar geen informatie over. Ik streef uiteraard naar

een goed vestigingsklimaat en een goed investeringsklimaat, waarbij al het talent en al het kapitaal zich hier graag wil vestigen.

De voorzitter:

Dank u wel. Ik sluit de beraadslaging en kom tot afhandeling van het wetsvoorstel.

De beraadslaging wordt gesloten.

De voorzitter:

Wenst een van de leden stemming over het wetsvoorstel? Nee? Dan gaan we niet stemmen over het wetsvoorstel en is het wetsvoorstel aanvaard. Verlangd iemand aantekening? Dat is ook niet het geval.

Dan stel ik voor ... De heer Van Apeldoorn.

De heer **Van Apeldoorn** (SP):

De SP-fractie vraagt aantekening bij deze begroting.

De voorzitter:

De SP-fractie vraagt aantekening. Ik stel wel voor dat wij dan volgende week over de ingediende motie gaan stemmen.

De heer **Van den Oetelaar** (FVD):

Mijn fractie wil ook aantekening bij het wetsvoorstel.

De voorzitter:

Uw fractie wenst ook aantekening.

De leden van de fracties van de SP en FVD wordt conform artikel 88 van het Reglement van Orde aantekening verleend dat zij geacht willen worden zich niet met het wetsvoorstel Vaststelling van de begrotingsstaat van het Ministerie van Financiën (IXB) en de begrotingsstaat van Nationale Schuld (IXA) voor het jaar 2026 (36800-IX) te hebben kunnen verenigen.

Ik schors de vergadering tot 17.00 uur, waarna we verdergaan met de Wet chartaal betalingsverkeer en aanpassing van het toepassingsbereik van het bonusplafond.

De vergadering wordt van 16.36 uur tot 17.05 uur geschorst.